

Seemooed

speciale uitgave

NAAR EEN OP RECHTEN GEBASEERDE OPLOSSING VAN HET CONFLICT IN ISRAEL / PALESTINA

verslag van een discussiebijeenkomst

met Ali Abunimah & Steven Friedman
en anderen

de Balie – 16 mei 2009

colofon

Soemoed is het officiële orgaan van het Nederlands Palestina Komitee en wordt uitgegeven door de Stichting Palestina Publikaties. Het verschijnt zes keer per jaar. De redactie is verantwoordelijk voor de inhoud van *Soemoed*, dus ook voor de artikelen van de medewerkers. Dat betekent niet dat de redactie het altijd eens hoeft te zijn met de visie van de medewerkers. Uitgangspunt van beoordeling is onder meer dat een bijdrage niet in strijd mag zijn met de principes en doelstellingen van het komitee.

Nederlands Palestina Komitee

Postbus 10520, 1001 EM Amsterdam
Telefoon: 020 - 6246046
Fax: 084 - 7234060
E-mail: npk@xs4all.nl
Website: www.palestina-komitee.nl

Soemoed is het Arabische woord voor vastberadenheid of standvastigheid - een begrip dat in de Palestijnse gemeenschap wordt gebruikt om de strijd voor behoud van het land en voor terugkeer naar Palestina te karakteriseren.

ISSN: 1383-0058

Aan dit nummer werkten mee:

aan dit nummer werkten mee:
Anja Meulenbelt (foto's), Jan Moerings (foto's), José Mooren, Marianne van Ophuijsen, Jochem van Oosten, Robert Soeterik, Tine van het Veld, Kees Wagtendonk & Sonia Zarour

Productie: Eddy Beems, Amsterdam

Druk: Ton Mittelmeijer, Amsterdam

Abonnementen

Het abonnementsgeld loopt gelijk met het kalenderjaar en bedraagt Euro 32,50 voor het kalenderjaar 2009. Dit bedrag dient binnen een maand na ontvangst van de acceptgiro te worden voldaan. Indien een maand voor het verstrijken van de abonnementsperiode geen bericht van opzegging is ontvangen, wordt het abonnement automatisch verlengd.

Postbankrekeningnummer:

2047409 t.n.v. Stichting Palestina
Publikaties, Amsterdam

Voor betalingen vanuit het buitenland:

BIC: INGBNL2A
IBAN: NL21INGB0002047409

doelstelling

Het Nederlands Palestina Komitee (NPK) ziet zich als onderdeel van een mondiale beweging tegen uitbuiting, onderdrukking, discriminatie en racisme.

Vanuit die visie streeft het NPK naar versterking van de solidariteit met de Palestijnen.

Het NPK steunt de strijd van de Palestijnen voor de verwezenlijking van hun onvervreembare rechten, zoals verankerd in het internationaal recht, waaronder het recht op zelfbeschikking, het recht op terugkeer van de Palestijnse vluchtelingen en het recht op compensatie.

De eerste stap om te komen tot een rechtvaardige vrede is de beëindiging van de Israelische bezetting van de Westelijke Jordaanoever (inclusief Oost-Jeruzalem) en de Strook van Gaza, en de ontmanteling van de daar aanwezige joodse nederzettingen.

In de visie van het NPK zal duurzame vrede alleen dan mogelijk zijn, wanneer alle huidige bewoners van Israel, de Westelijke Jordaanoever en de Strook van Gaza, alsmede de Palestijnse vluchtelingen over gelijke rechten beschikken binnen genoemde gebieden.

Het zionistische project in Palestina impliceert systematische kolonisatie, verdrijving van de autochtone Palestijnse bevolking en de vernietiging van de Palestijnse samenleving en dient om die reden bestreden te worden.

Het NPK veroordeelt elke poging om buiten de Palestijnen om over hun toekomst te beslissen. Tevens geldt als uitgangspunt van het NPK, dat alle Palestijnen - binnen en buiten Palestina - een stem dienen te hebben in de besluitvorming omtrent zaken die hun toekomst raken.

Het NPK wil zijn doelstelling realiseren door middel van het verspreiden van informatie, het beïnvloeden van de publieke opinie en de politiek, evenals door middel van materiële en immateriële steun aan de Palestijnen.

NAAR EEN OP RECHTEN GEBASEERDE OPLOSSING VOOR HET CONFLICT IN ISRAEL / PALESTINA

VERSLAG VAN EEN DISCUSSIEBIJEENKOMST

met

Ali Abunimah, Steven Friedman,
Adri Nieuwhof, Hajo Meijer,
Bertus Hendriks & Jeff Handmaker

de Balie – Amsterdam

16 mei 2009

vertaling Marianne van Ophuijsen

bewerking Kees Wagtendonk & Robert Soeterik

Nederlands Palestina Komitee, in samenwerking met al-Awda
& de Palestijnse Gemeenschap in Nederland

NAAR EEN OP RECHTEN GEBASEERDE OPLOSSING VOOR HET CONFLICT IN ISRAEL / PALESTINA

Na korte welkomstwoorden van Wim Lankamp (namens het Nederlands Palestina Komitee) en Nawal al-Baz (namens al-Awda) en een eerste muzikaal optreden van de Palestijnse Oed-speler Nizar Rohana, neemt voorzitter Mohamed Rabbae, oud-Kamerlid voor GroenLinks, het woord.

WOORDELIJK VERSLAG (GEREDIGEERD)

Mohamed Rabbae - voorzitter :

Wel bedankt, Nizar. Zoals u weet speelt muziek een grote rol in de strijd van de Palestijnen om hun vrijheid en hun rechten te verkrijgen. Daarom zijn wij erg blij dat Nizar vandaag in ons midden is. Hij is afkomstig uit Ramallah en hij is een aanstormend talent in de Palestijnse kunstwereld. Wij zullen hem straks nog een keer horen, nadat wij eerst hebben geluisterd naar onze twee gastsprekers.

Nogmaals welkom. Wij hebben gekozen voor het Engels als voertaal, vanwege de aanwezigheid van twee gastsprekers uit het buitenland. Hoewel een van hen Nederlands verstaat, want hij komt uit Zuid-Afrika, is deze middag toch voor een gemeenschappelijke voertaal gekozen. Voor degenen die later in de discussie een vraag in het Nederlands willen stellen, is er een tolk aanwezig [Paul Kuiper], die uw vraag in het Engels zal vertalen.

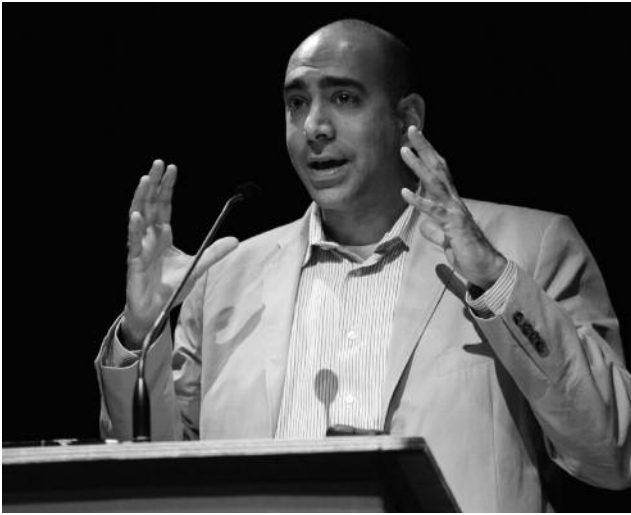
Beste vrienden, wij zijn hier vanmiddag bijeen om te spreken over de toestand in het Midden-Oosten en meer in het bijzonder over het conflict tussen Israël's en Palestijnen. Dit conflict heeft tot nu toe laten zien, dat in de strijd tussen *de macht van het recht* en het

recht van de macht, de eerste steeds het onderspit heeft moeten delven ten opzichte van de tweede. Dat is het geval omdat de wereld – West-Europa, de Verenigde Staten, enzovoort – dit laat gebeuren. Wij weten evenwel dat er geen duurzame vrede zal zijn zonder rechtvaardigheid, zonder erkenning van de rechten van de Palestijnen. Daarover zullen wij het vanmiddag hebben, waarbij wij naar een andere benadering op zoek zullen gaan – te weten: een op rechten gebaseerde oplossing voor het conflict.

Daartoe hebben wij twee prominente sprekers uit het buitenland uitgenodigd. Allereerst Steven Friedman uit Zuid-Afrika. Hij is directeur van het Centrum voor de Studie van de Democratie en hoogleraar aan de Universiteit van Johannesburg. Voordien was hij vakbondsleider. Sommigen menen te weten dat hij een vooraanstaand lid van het ANC is geweest, maar dat berust op een misverstand. Wellicht denken zij dat omdat iemand met een goede analyse wel lid van het ANC in Zuid-Afrika moet zijn. Steven zal spreken over de Zuidafrikanisering van Palestina.

Onze tweede gastspreker is Ali Abunimah, Palestijn en woonachtig in Chicago. Hij is publicist en een van de oprichters van *The Electronic Intifada*. Hij heeft een interessant boek geschreven, *One country, a bold proposal to end the Israeli-Palestinian impasse* [New York, Metropolitan Books, 2006; 240 pp.], dat ik graag bij u wil aanbevelen. Mogelijk kunt u hier of elders een exemplaar bemachtigen.

Vervolgens zullen vier prominente deskundigen uit Nederland op de twee inleidingen hun reactie geven. Ik zal hen later bij u introduceren. Ik geef nu eerst het woord aan Ali.

Ali Abunimah :

Goedemiddag. Het is mij een groot genoegen en een eer om hier vanmiddag bij u te zijn. Het is de eerste keer dat ik in Nederland aan een bijeenkomst als deze deelneem. Desondanks heb ik het gevoel dat ik onder vrienden ben, omdat ik al heel wat mensen heb ontmoet wier werk, reputatie en activisme van groot belang zijn gebleken en van wie wij elders in de wereld weet hebben. Ook heb ik mensen ontmoet die al vele jaren bij de strijd betrokken zijn.

Ik weet niet zeker of een gelukwens op zijn plaats is, nu het Nederlands Palestina Komitee dit jaar 40 jaar bestaat. Want natuurlijk zouden wij liever hebben gezien dat het Komitee geen 40 jaar had hoeven te bestaan. Niettemin denk ik dat er een belangrijk signaal van uitgaat en dat er van een succes sprake is: een langdurige inzet voor de rechten van de Palestijnen en het uitdragen van de waarheid. Al 40 jaar heeft het Komitee deze taak op zijn schouders genomen en daarbij op de bres gestaan om de discussie over deze kwestie aan te zwengelen en gaande te houden – waar anderen liever hadden gezien dat het Komitee er het zwijgen toe deed. Dat is kortom een felicitatie waard. Ik hoop dat uw werk vóór uw 50-jarig bestaan volbracht zal zijn en denk dat daartoe een redelijke kans bestaat.

Zoals Nawal in haar welkomstwoord heeft opgemerkt, herdenken Palestijnen dezer dagen voor de 61e keer de *Nakba* van 1948 – de Catastrofe, de verwoesting van Palestina. Eigenlijk is het niet juist wanneer wij de *Nakba* op 15 mei gedenken. Want de campagne van etnische zuivering is al vóór 15 mei 1948 in gang gezet. De meeste Palestijnen zagen zich al vóór die datum gedwongen huis en haard te verlaten en dat is ook nadien het geval gebleven. Daarom moet eigenlijk elke dag gezien en herdacht worden als een *Nakba*-dag, want aan de catastrofe is geen eind gekomen. Tachtig procent van de Palestijnen die in de Strook van in Gaza wonen, zijn vluchtelingen uit steden en dorpen die liggen in wat nu met Israël wordt aangeduid. Voor hen is de *Nakba* niet voorbij. Die is in de achterliggende 61 jaar nooit opgehouden.

In de komende minuten wil ik het hebben over de vraag hoe er over het vinden van een oplossing voor de bestaande toestand gedacht wordt – anders gezegd

om aan de *Nakba* een eind te maken – en hoe wij op dit punt vorderingen kunnen maken.

Sinds in de Verenigde Staten de regering van President Barack Obama is aangetreden, wordt er gesproken over het opnieuw tot leven wekken van wat wordt aangeduid met 'het vredesproces'. Ongetwijfeld heeft u van dit vredesproces gehoord, dat zich nu al 20 jaar of langer voortsleept. Baby's die geboren zijn toen 'het vredesproces' van start ging, studeren inmiddels aan de universiteit. Niettemin wordt momenteel geprobeerd om 'het vredesproces' nieuw leven in te blazen. Daarbij is er iets van het vroegere optimisme terug, ongeacht de slechte situatie ter plaatse. Ditmaal is er tevens een besef van urgentie.

Om u in dit verband een voorbeeld te geven: Eerder dit jaar zond een groep Amerikaanse prominenten, onder aanvoering van Brent Scowcroft – ooit de Nationale Veiligheidsadviseur van President George Bush sr. – een rapport aan President Obama met de titel: 'De Laatste Kans voor een Twee Statenoplossing'. Daarin waarschuwden zij dat in de komende zes tot twaalf maanden zich wel eens de laatste kans zou kunnen voordoen voor het vinden van een rechtvaardige, duurzame en levensvatbare oplossing voor het conflict.

Wat zij in hun rapport naar voren brengen is echter allesbehalve rechtvaardig, duurzaam en levensvatbaar. Daarbij is het van belang om erop te wijzen, dat wat zij bepleiten heel representatief is voor wat ik aanduid als de 'Vredesprocesindustrie'. Het rapport van de groep hanteert het jargon van de Beilin-Abu Mazen Overeenkomst [1995], de Clinton Parameters [2000], de Routekaart [2003], het Genève Initiatief [2003], het Arabische Vredesinitiatief [2002 & 2007] ... de lijst is lang.

Dit is wat de Scowcroft-groep aanbeveelt. De Verenigde Staten moeten de schouders zetten onder een oplossing met, ik citeer, 'twee staten, die gebaseerd zijn op de grenzen van 4 juni 1967, met beperkte, en in overleg overeengekomen grenscorrecties op basis van een een-op-een landruil, 'waar het gaat om gebieden op de Westelijke Jordaanoever met een grote Israelische bevolkingsdichtheid'.

Het taalgebruik is hier van groot belang. Want wanneer er wordt gezegd 'gebaseerd op de grenzen van 1967', dan is dat net als bij een film op de televisie waarvan men zegt dat deze 'gebaseerd is op een waargebeurd verhaal'. U weet ongetwijfeld dat *gebaseerd* zijn op, iets heel anders is dan het werkelijk gebeurde. Als er wordt gezegd 'gebaseerd zijn op de grenzen van 1967', dan wordt in feite bedoeld op de annexatie van in 1967 veroverd Palestijns grondgebied. En waar wordt gezegd 'waar het gaat om gebieden op de Westelijke Jordaanoever met een grote Israelische bevolkingsdichtheid', wordt bedoeld op de daar gevestigde joodse nederzettingen, waarvan Israël het merendeel wil annexeren.

Tweede punt in het rapport: Gesproken wordt over een oplossing van het vluchtelingenvraagstuk in overeenstemming met een twee statenoplossing, waarbij tegemoet wordt gekomen 'aan de gevoelens van onrecht bij Palestijnse vluchtelingen' en hen een sub-

stantiële financiële compensatie en hulp bij hervestiging wordt geboden. Nog afgezien van het feit dat een twee statenoplossing geen ruimte laat voor de volledige implementatie van het recht op terugkeer van Palestijnse vluchtelingen, is dit opnieuw een voorbeeld van misleidend taalgebruik. Kennelijk gaat het hier niet om werkelijk onrecht, alleen om het gevoel van onrecht. Palestijnen hebben een gevoel dat hen onrecht is aangedaan, zonder dat er wellicht van feitelijk onrecht sprake is geweest. Op deze manier wordt een gruwelijke realiteit verhuld, namelijk dat mensen verdreven zijn (en worden) vanwege een verkeerde etnische achtergrond. Als ik hier zou zeggen: 'Laten wij de joodse Israeli's naar Europa terugsturen', dan zou u geschokt zijn. Wanneer het om Palestijnen gaat, is het kennelijk volstrekt aanvaardbaar om een dergelijk voorstel te doen.

Derde punt: Wanneer men elders in het rapport spreekt over Jeruzalem als de hoofdstad van twee staten, waarbij de joodse wijken onder Israelisch bestuur, en de Arabische [Palestijnse] wijken onder Palestijns bestuur zullen vallen, dan is dit opnieuw een voorbeeld van misleidend taalgebruik. Want die joodse wijken zijn in werkelijkheid joodse nederzettingen. Kortom, het gaat hier gewoon om annexatie, om legitimatie van voldongen feiten.

Laatste voorbeeld: Gesproken wordt over een gedemilitariseerde Palestijnse staat plus veiligheidsmechanismen ten behoeve van Israel, waarbij de soevereiniteit van die Palestijnse staat wordt gerespecteerd; en voorts over een door de Verenigde Staten geleide multinationale macht die rust en orde moet garanderen, totdat de overdracht van veiligheidstaken aan de Palestijnen een feit is. Deze bondgenootschappelijke structuur voor ordehandhaving, uitgerust met een VN-mandaat, zou een NAVO-troepenmacht moeten behelzen die onder Amerikaans bevel staat en die is aangevuld met soldaten uit Jordanië, Egypte en – alsof dit al niet schokkend en verrassend genoeg is – uit Israel. Kortom, het Israelische leger zal volgens dit Amerikaanse plan, ook na beëindiging van de bezetting, in de soevereine staat Palestina aanwezig blijven. Daarbij zeggen de opstellers: Wij denken aan een mandaat van vijf jaar dat hernieuwd kan worden, met uiteindelijk, na 15 jaar, volledige Palestijnse zeggenschap aan de Palestijnse kant van de grens. Met andere woorden, waar wij hier mee te maken hebben, is de vervanging van de Israelische bezetting door een NAVO-bezetting, met nog altijd een Israelische component, en het uitroepen van een Palestijnse nepstaat, die even onafhankelijk zal zijn als het onafhankelijke Kosovo. Deze staat zal een creatie zijn die geheel van de NAVO en van de Europese Unie afhankelijk is, zoals het Palestijns Nationaal Gezag [PNA] dat nu al is. Voor iedereen die rechtvaardigheid in het vaandel heeft staan, is dit scenario een nachtmerrie. En toch verwoordt dit plan het meest vooruitstrevende denken dat vandaag de dag binnen de Vredesprocesindustrie bestaat. Wanneer Obama het heeft over 'zijn volledige aandacht en zijn totale inzet voor het vinden van een oplossing', dan heeft hij hoogstwaarschijnlijk dit plan in gedachten.

Vaak wordt gesteld – en steeds weer herhaald – dat een en ander berust op een brede consensus. Het enige waarom het gaat is dat er zolang moet worden

onderhandeld totdat het allemaal op papier staat en ondertekend is. Maar in werkelijkheid is er van een consensus helemaal geen sprake. Wat er wel is, is dat er overeenstemming bestaat tussen Westerse elites en enkele Arabieren over hoe samen dubbelzinnige formuleringen te produceren om de Israelische landroof en kolonisatie te legitimeren, de rechten van vluchtelingen te ontkennen en voorts diepgaande onenigheid te verhullen. Het Vredesinitiatief van de Arabische Liga [van 2002 en 2007] is daarvan een voorbeeld. Ons wordt steeds voorgehouden, dat wij dit initiatief dienen te verwelkomen en te promoten. Bij lezing blijkt echter al gauw, dat een en ander in zeer vage bewoordingen is gesteld, die de joodse nederzettingen en de rechten van Palestijnse vluchtelingen aan het zicht onttrekken. De gehanteerde formuleringen zijn in strijd met het internationaal recht en met VN-resoluties, die elementaire rechten van de Palestijnen beschermen. Maar als – zoals ons voortdurend wordt voorgehouden – dergelijke oplossingen zo voor de hand liggen, zo wenselijk zijn en op zoveel steun kunnen rekenen, waarom is het dan tot op heden onmogelijk gebleken om deze door te voeren?

Keer op keer blijkt het met de consensus gedaan wanneer iemand probeert duidelijk te krijgen wat de bewuste formuleringen in de praktijk precies behelzen. Dan valt men terug op het simpelweg herhalen van steeds weer dezelfde formuleringen. Degenen onder u die iets over de islam weten, zullen de *shahada* kennen, de geloofsbelijdenis: [Ash' hadu] *anna lā ilāha illā-llāh*, [ash' hadu] *anna muhammadā' r-rasūlu-llāh* – Er is geen god dan God, en Mohammed is zijn profeet. Welnu, de Vredesprocesindustrie heeft ook zo zijn geloofsbelijdenis: Er is geen andere oplossing dan een twee statenoplossing, en het Kwartet is haar profeet. Dit wordt als een geloofsartikel steeds opnieuw herhaald, zonder verdere analyse, zonder op de inhoud in te gaan. Zeker, geloof is heel belangrijk, maar in de wereld van de politiek moeten wij het toch vooral hebben over hoe er ter plekke over wordt gedacht.

En dan blijkt dat daarover verschillen van mening bestaan, zoals een recente opiniepeiling van het Noorse Instituut voor Toegepaste Internationale Studiën [FAFO] onder rond 3000 Palestijnen op de bezette Westelijke Jordaanoever en in de Strook van Gaza aangeeft. Deze opiniepeiling is in februari en maart van dit jaar – dat wil zeggen kort na het einde van de grote Israelische aanval op Gaza – gedaan. Het blijkt dat krap 35 procent van de Palestijnen in de in 1967 bezette gebieden voorstander is van een twee statenoplossing, 20 procent voor één democratische staat met gelijke rechten voor alle inwoners is en 33 procent een islamitische staat bepleit. Kortom, binnen de Palestijnse gemeenschap blijken ook andere opvattingen te bestaan als het gaat om een levensvatbare of wenselijke oplossing. In de discussie wordt daarover evenwel nimmer gerept.

Ook onder joodse Israeli's worden opiniepeilingen gehouden en daaruit blijkt een zelfs nog geringere steun voor een twee statenoplossing. Wanneer men hen de vraag voorlegt: Bent u voorstander van een twee statenoplossing?, zonder dit nader te specificeren, dan antwoordt een grote meerderheid 'Ja', want zij willen niet met Palestijnen samenleven. Echter

wanneer men hen vraagt: Wilt u dat Israël zich terug trekt achter de grenzen van 4 juni 1967 en dat de meeste nederzettingen worden ontmanteld?, dan antwoordt een overgrote meerderheid 'Nee'. Dat is altijd zo geweest en deze opstelling wint alleen maar meer terrein. Kortom, ook in Israël is van een consensus geen sprake.

Waar komt die steun voor een twee statenoplossing dan wèl vandaan? Mijn stelling is, dat deze vooral terug te voeren is op vastberadenheid om Israël te behouden als een staat waar joden politiek, militair, economisch en cultureel oppermachtig zijn. Om de overmacht van de joodse Israël's te garanderen, moeten de Palestijnen in bedwang gehouden worden – met stalen muren en onder een stalen plafond. Hoop op gelijkwaardigheid kunnen de Palestijnen in deze constellatie wel vergeten. Feitelijk is een twee statenoplossing een laatste verdedigingslinie om de zionistische overmacht op raciale grondslag overeind te houden. Tegelijk is het een poging om een legitiem beeld te creëren, dat berust op consensus en democratie.

Ik wil beslist niet suggereren dat iedereen die een twee statenoplossing propageert, betrokken is bij een soort samenzwering. Ik denk dat veel mensen werkelijk geloven dat dit de meest pragmatische weg naar vrede is. De redenen daarvoor liggen voor de hand. Zo is het een heel aantrekkelijk beeld, dat de afscheiding die reeds heeft plaatsgevonden en geleid heeft tot twee gescheiden entiteiten, nog slechts een formele ratificatie behoeft. De ene is de joodse staat Israël en de andere is een te vormen Palestijnse staat. Kortom, de Israël's hebben uitgemaakt dat de Palestijnse staat al bestaat, alleen moet er nog plechtig worden verklaard dat deze bestaat.

Deze fictie van een al doorgevoerde maar op een of andere manier opgehouden opdeling van het gebied is na het afsluiten van de Oslo-Akkoorden [medio jaren negentig] voortdurend en krachtig in het politieke *discours* benadrukt. Ook door de door het Westen gesteunde Palestijnse elite, die niet langer sprak over nationaal verzet en bevrijding, maar over het opbouwen van een staat en van instituties, ondanks het feit dat de Palestijnen op de Westelijke Jordaanoever en in de Strook van Gaza ook op dat moment nog onder Israelische bezetting leefden. Voorts hebben wij een transformatie in het woordgebruik gezien met betrekking tot het Palestijnse Nationaal Gezag, dat men met 'regering' is gaan aanduiden. Wanneer men de persverslagen en officiële verklaringen erop naslaat, dan valt op dat vóór 2006 niemand het over een Palestijnse regering had. De Israël's stonden erop dat niemand het woord Palestijnse regering in de mond nam. Na de algemene verkiezingen van 2006 begon ineens iedereen te verwijzen naar een Palestijnse regering. Dit versterkte de fictie van een reeds bestaande afscheiding: alle elementen van een Palestijnse staat zijn aanwezig; wat nog rest is dat wij plechtig verklaren dat deze staat het daglicht ziet. Ik zeg vaak dat de Palestijnen uniek zijn in de wereld, omdat – ook al hebben zij geen eigen staat – zij meer regeringen per hoofd van de bevolking hebben dan welk ander volk in de wereld ook. In werkelijkheid is er natuurlijk maar één regering die het leven van Palestijnen binnen Palestina – en trouwens ook daarbuiten – bepaalt, en dat is uiteraard de joods-Israelische regering.

Tegelijk met het versterken van de fictie van een louter nog te proclameren Palestijnse staat, wordt het Palestijnse volk stap voor stap in omvang teruggebracht, om zo af te komen van onwelgevallige segmenten daarvan. En er zijn veel onwelgevallige segmenten. Op de eerste plaats natuurlijk de Palestijnse vluchtelingen; maar ook de Palestijnen in Israël, over wie nooit wordt gesproken als deel van de kwestie Palestina; en voorts al diegenen wier bestaan de notie van een duidelijke afscheiding bemoeilijkt.

De eerste Palestijnen die zijn uitgesloten, zijn de Palestijnen in Israël. Zij zijn nooit door de PLO vertegenwoordigd. Niemand heeft zich ooit iets van hun lot aangetrokken, ook al hebben zij thans te kampen met dezelfde druk van de etnische zuivering als alle andere Palestijnen. Vervolgens zijn de vluchtelingen afgedankt. Na Oslo is men hun bestaan vergeten. Alweer omdat zij een twee statenoplossing bemoeilijken. Zo is het Palestijnse volk aanvankelijk gereduceerd tot degenen die op de Westelijke Jordaanoever en in de Strook van Gaza wonen. Maar inmiddels is ook Gaza uitgesloten. En wat de Westelijke Jordaanoever betreft lijkt – als het aan de Vredesprocesindustrie ligt – het Palestijnse volk gereduceerd te worden tot zelfs niet alle daar woonachtige Palestijnen, maar wellicht tot de inwoners van Groot-Ramallah.

Palestijnse elites die van Oslo profiteerden, hebben de protesten van degenen die Oslo verwierpen gepareerd door een beroep te doen op pragmatisme en realisme. Steeds weer zeiden zij: Wees pragmatisch, wees realistisch, ondanks het feit dat hun eigen beweringen dat de Palestijnse staat in het proces van opbouw verkeerde, op weinig meer dan fantasie berustten. Massale internationale donorsteun gericht op de Westelijke Jordaanoever en de Strook van Gaza heeft ertoe bijgedragen dat Palestijnse politieke bewegingen, die het nog hadden over een strijd om recht, zijn gedemobiliseerd door hun kaders bij de zogenaamde opbouw van de staat te betrekken. Natuurlijk zijn er goede uitzonderingen te noemen. Zo is er ook van Palestijnse zijde verzet gekomen tegen de gang van zaken. Demobilisatie is evenwel het beoogde doel geweest van de goedgeefsheid van de Europese regeringen en de Verenigde Staten jegens de Palestijnen.

Het alternatief dat ik de resterende minuten wil aan-

dragen is het volgende: Stel dat een buitenaards wezen hierheen zou komen - ik denk dat je van zo ver zou moeten komen om met frisse blik naar het historische Palestina te kunnen kijken en niets te weten van de grens van 1967 - dan zou zij geen bestaande verdeling langs deze lijnen zien (Ik neem voor het gemak even aan dat buitenaardse wezens een geslacht hebben en dat de buitenaardse ontdekkingsreiziger een vrouw is. Maar dit terzijde). Wat zij zou zien is een werkelijkheid van apartheid en segregatie, waarvan in het gehele historische Palestina - van de Naqab Woestijn in het zuiden tot Nazareth in het noorden, van Bi'r Saba tot Beisan en van Jaffa tot Jericho - sprake is. Met andere woorden, de Israëlische apartheid respecteert de grens van 1967 niet. In werkelijkheid heeft Israël zich ingespannen om de grens van 1967 te laten verdwijnen in de meer dan veertig jaar sinds 1967 - zolang het Nederlands Palestina Komitee bestaat. En het zionisme kan niet tevreden worden gesteld of genoeg nemen met een twee statenoplossing die 1,5 miljoen Palestijnen in de joodse staat laat blijven. Want zoveel Palestijnen, die formeel het Israëlische staatsburgerschap hebben, wonen vandaag de dag in Israël. Het zal u wellicht verbazen dat ik het op dit punt heel erg eens ben met Avigdor Lieberman [Israël's huidige minister van Buitenlandse Zaken]. Lieberman heeft het heel eerlijk gezegd: Wat is de zin van een twee statenoplossing? Waarom zouden wij daar al die moeite doen voor doen? Want uiteindelijk zal er van een zuiver joodse staat geen sprake zijn, zolang er nog altijd 1,5 miljoen Palestijnen in ons midden wonen. Natuurlijk is zijn conclusie een geheel andere dan de mijne. Zijn conclusie is: Wij moeten ons van de Palestijnen ontdoen; wij moeten ze hun staatsburgerschap afnemen, hun rechten afnemen, hen misschien wel het land uitzetten, hun steden laten ressorteren onder [het PNA-bestuur op] de Westelijke Jordaanoever. Hij spreekt uit werkelijkheidszin. De meeste Israël's steunen het uitzetten van Palestijnse burgers naar een toekomstige Palestijnse bantoestan. Uit opiniepeilingen komt dit telkens weer naar voren. Maar de geschiedenis van eerdere opdelingen leert ons dat dit in Palestina geen vrede kan brengen. Waarschijnlijk zal dit het startsein zijn voor hernieuwde etnische zuiveringen, allereerst gericht op verwijdering van de Palestijnen uit Israël, speciaal uit Galilea. Op diverse sluismanieren is daarvan al sprake.

Ik ga afronden. Israël is gecreëerd - ik vind het van belang dat u dat weet - door gewelddadige etnische zuiveringen van inheemse Palestijnen en wordt in stand gehouden door middel van permanent geweld en discriminatie, gericht tegen de drie categorieën Palestijnen die ik eerder al noemde. Het meest zichtbaar en het hardst tegen de Palestijnen in de bezette Strook van Gaza en op de Westelijke Jordaanoever. Ten tweede tegen de Palestijnse burgers van Israël - overlevenden en nabestaanden van de slachtoffers van de etnische zuiveringen in 1948. En ten derde tegen de Palestijnse vluchtelingen die niet naar huis mogen terugkeren, alleen omdat zij niet voldoen aan het Israëlische etnische criterium. De enige reden dat Palestijnen vastzitten in de openluchtgevangenis van Gaza - tachtig procent van hen is vluchteling - is dat zij behoren tot de verkeerde etnische groep. Als zij de verkeerde huidskleur hadden, zouden wij precies begrijpen wat er aan de hand is. Niemand zou in dat

geval zeggen: Dit hier is geen racisme of dit hier is geen apartheid. Op een of andere manier is de wereld hier wel bereid een en ander te accepteren zoals het is. Ondanks extreme vormen van onderdrukking wonen er in Palestina thans meer Palestijnen dan ooit, ruim vijf miljoen. Binnen enkele jaren zullen zij de joodse bevolkingsgroep in omvang overtreffen. Israël heeft behoefte aan het vijgenblad van een twee statenoplossing om de werkelijkheid te verhullen, dat in het historische Palestina een joodse, sektarische regering zit die haar macht met geweld - en met geweld alleen - handhaaft. Als je vandaag de dag Israëls aanspraak om een joodse staat te zijn steunt, dan moet je in de praktijk ook bloedbaden steunen, als waarvan wij onlangs in Gaza getuige zijn geweest. Want dat is de prijs die betaald moet worden, zolang men daaraan wil vasthouden. Daar valt niet aan te ontkomen. Joodse Israël's zijn daar eerlijk in. Zij steunen het idee dat Israël een joodse staat moet blijven en zij steunen de massamoorden. Dat is tenminste een eerlijk zionistisch standpunt.

Op ons rust de verantwoordelijkheid en de taak om de discussie in nieuwe banen te leiden. Het gaat niet om één staat of twee staten. Het gaat om de criteria waarbij mensen een normaal leven kunnen leiden. Ik denk dat wij daarbij bepaalde punten in kunnen brengen. Ten eerste de morele rechtvaardigheid met betrekking tot de Palestijnse zaak, die geworteld is in universalisme - in contrast met het morele bankroet van het zionisme dat is geworteld in groepsbelang, tribalisme en dweepzucht. Ik neig ertoe te zeggen dat het zionisme een aflopende zaak is - traag en log als het is. Het beschikt nog altijd over een grote kracht, maar het vernieuwt zich niet. Het vernieuwt zich niet, omdat het op mensen geen beroep kan doen, dat verder gaat dan een op groepsbelang gerichte mentaliteit.

Ten tweede, Palestijnen behoren tot de inheemse bevolking. Op korte termijn zullen zij de meerderheid vormen. Dat geeft hen een zeker moreel recht om de agenda te bepalen voor het land - als een verenigd, democratisch land voor al zijn inwoners, zonder daarbij iemand uit te sluiten. En ten derde hebben wij het geluk dat er wereldwijd steun is voor de Palestijnse zaak, maar die steun moet wel worden gemobiliseerd. Wat ik wil zeggen, is dat de mogelijkheid voor u hier in Nederland en voor ons allen om de Palestijnse zaak praktisch en effectief te steunen, loopt via de BDS-beweging: Boycot, Desinvesteren en Sancties. Deze zegt: Wanneer regeringen hun politieke en hun morele verantwoordelijkheden op grond van het internationaal recht verzaken, wanneer zij geen gehoor geven aan de wens van openheid en recht van hun volk, dan heeft de burgermaatschappij de morele verantwoordelijkheid en plicht om tot actie over te gaan. Boycot, desinvesteren en sancties vormen een legitieme, niet-gewelddadige manier van handelend optreden om het machtsevenwicht te herstellen, zodat wanneer er echte onderhandelingen zijn, Palestijnen een kans hebben om werkelijk hun rechten te krijgen. Terwijl wij via BDS druk uitoefenen op Israël, evenals op onze eigen politici, moeten wij tevens een alomvattend debat openen over een democratische toekomst voor Israël/Palestina. Wij leven in een bijzonder tijdsgewricht. Niemand kan voorspellen wat over vijf, tien of vijftien jaar zal gebeuren. Maar het is mogelijk om tot een radicale verandering te komen. De dood

van een twee statenoplossing moet niet worden gevreesd of betreurd, maar worden gevierd, want daardoor ontstaat een werkelijke kans om een rechtvaardige vrede door te drukken, die volledige gelijkwaardigheid garandeert voor alle inwoners: Palestijnen, joodse Israeli's en alle anderen. Dank u.

Mohamed Rabbae: Bedankt, Ali. Steven, aan jou het woord.

Steven Friedman :

Dank voor de gelegenheid om hier het woord te mogen voeren. Ik wil beginnen met een verhaal dat mijns inziens illustreert wat ik wil betogen. Het is niet, verwijzend naar wat Ali heeft opgemerkt, *gebaseerd* op een waargebeurd verhaal, het *is* een waargebeurd verhaal. Het gaat over een lezing die ik medio 1987 op een academische conferentie in Zuid-Afrika heb gegeven. Toen ik uitgesproken was en er vragen gesteld konden worden, stond iemand in de voorste rij op. Zijn gezicht was één groot vraagteken. Hij zei: 'Het spijt mij, ik denk niet dat ik iets van uw lezing heb begrepen. Het lijkt alsof u stelt dat via onderhandelingen een eind aan de apartheid gemaakt kan worden.' Ik antwoordde: 'Zeker, dat is mijn stelling.' Daarop barstte een aantal eminente sociologen in lachen uit. Zo'n 2,5 jaar later lachten zij er niet meer om. Want toen werd een proces in gang gezet, in het kader waarvan Nelson Mandela werd vrijgelaten en er inderdaad onderhandeld werd. Het geeft een zekere bevrediging om in een lange carrière op zijn minst één keer gelijk te hebben gehad Ik vertel u dit verhaal om duidelijk te maken, dat wat wij destijds dachten oneindig te zijn, sneller en in een hoopvoller proces is geëindigd, dan wij ooit hadden kunnen vermoeden.'

Ik wijs hierop, omdat ik denk dat een van de parallellen – en er zijn meerdere parallellen te noemen – tussen de toestand van het Palestijnse volk en die van de Zuid-Afrikanen ten tijde van de apartheid is, dat in sommige kringen de neiging bestaat te onderschatten hoe moeilijk de strijd om van de apartheid af te komen is geweest. Zij proberen ons ervan te overtuigen dat de Palestijnen niets van de Zuid-Afrikaanse ervaringen kunnen leren, omdat het in vergelijking gemakkelijk zou zijn geweest om een eind aan de apartheid te maken. Zuid-Afrikanen zijn tenslotte geen Israeli's. Blanke Zuid-Afrikanen geloofden in een gemeenschappelijk Zuid-Afrika. In Zuid-Afrika was

sprake van een democratische traditie. Kortom, een reeks factoren maakte het beëindigen van de apartheid eenvoudiger. Daarbij vergeten zij, dat geen van deze factoren speelden toen de strijd tegen de apartheid aanving. Blanke Zuid-Afrikanen waren helemaal niet gesteld op het idee van democratie. In feite moesten velen er nog altijd niets van hebben, ook al spreken zij nu een andere taal. Het was niet gemakkelijk westerse regeringen te overreden om de strijd tegen apartheid te steunen. Voor zwarte Zuid-Afrikanen was het niet gemakkelijk de strijd tegen de apartheid te organiseren, omdat een reeks wetten van kracht was, op grond waarvan mensen de stedelijke gebieden uitgezet konden worden of in de gevangenis konden worden gegooid, in geval zij zich tegen het systeem verzetten. Vaak kijken mensen naar Zuid-Afrika en naar de in de onderhandelingen bereikte overeenkomsten en zeggen: 'Je ziet dat de strijders tegen de apartheid in het voordeel waren. Zij hadden de publieke opinie in de hele wereld aan hun kant, diep in hun hart wilden zij best met elkaar samenleven, en zij hadden alle mogelijke culturele eigenheden die het mogelijk maakten dat zij tot een overeenkomst kwamen.' Daarbij gaat men willens en wetens aan de geschiedenis voorbij. Want genegeerd wordt, dat al datgene wat men aanmerkt als positief voor de uiteindelijk gesloten overeenkomst in Zuid-Afrika, over een lange reeks van jaren tot stand is gebracht door mensen die daaraan heel hard hebben gewerkt. Ik denk dat dit gegeven een belangrijke reden voor hoop vormt voor al diegenen die de Palestijnse zaak een warm hart toedragen. Ali herinnerde ons opnieuw aan de absurditeit van een Vredesprocesindustrie zonder enig zicht op vrede. Maar al te vaak horen wij spreken over een zeker gevoel van hopeloosheid. U weet wel: 'De Palestijnen zullen nooit winnen. Hun zaak is een verloren zaak, want de Israeli's hebben alle wapens in handen – zowel politiek als militair.' Maar de strijd in Zuid-Afrika leek aanvankelijk ook hopeloos, zoals het verhaal illustreert waarmee ik mijn toespraak begon.

Toen ik jong was en later als student in Zuid-Afrika geloofden wij, dat een regime als het Zuid-Afrikaanse slechts aan zijn eind kon komen door een grote gewelddadige gebeurtenis, die ooit zou plaatsgrijpen. Veel later begonnen wij te begrijpen dat het mogelijk was het systeem *politiek* te verslaan. Lang is het idee dat Zuid-Afrika zich van de apartheid kon ontdoen, gezien als een absurditeit.

Ter aanvulling op wat ik eerder heb gezegd, herinner ik mij nog een andere conferentie, in 1988, achttien maanden voordat Mandela zou worden vrijgelaten. Wij luisterden naar een vooraanstaande Britse commentator die tot heden voor [toonaangevende Britse] Fleet Street-kranten schrijft. Hij hield ons voor, dat aan de apartheid nimmer een eind zou komen, omdat het blanke Zuid-Afrikaanse regime heel verstandig opereerde. Het wist hoe zijn tegenstanders te verslaan en voerde in het kader daarvan een uiterst geraffineerde politiek. Achttien maanden later bleek, dat wat die man beweerd had, absurd was. Hij was overigens niet de enige die destijds dergelijke dingen zei.

Hoewel dit op zich al een bron van hoop vormt, denk ik dat wij nog een stap verder moeten gaan. Een andere reden waarom ik mijn toespraak de titel heb

gegeven 'de Zuidafrikanisering van Palestina', is dat ik van mening ben, dat die hoop alleen kan worden vervuld, indien wij de Palestijnse kwestie in een nieuw kader plaatsen, en wel op zo'n manier, dat bepaalde belangrijke parallellen met Zuid-Afrika duidelijk worden.

Alvorens toe te lichten wat daarvoor nodig is, eerst nog het volgende. Ik denk niet dat het goed wanneer Zuid-Afrikanen een houding aannemen alsof zij allerlei zaken tot stand hebben weten te brengen waarvan anderen kunnen leren. Ik hou er niet van wanneer mijn vrienden wereldwijd Zuid-Afrikaanse modellen aanprijzen. Want zelf hebben wij destijds veel fouten gemaakt – en wij zijn deze blijven maken. Bovendien is onze situatie is niet identiek aan die waarin andere volken zich bevinden. Zelf maak ik dan ook geen deel uit van een rondreizend circus om een Zuid-Afrikaans patent voor een uitweg uit de ellende van het Palestijnse volk aan de man te brengen.

Dit gezegd hebbend, in geval conflicten en situaties gelijksoortig zijn, dan kan daaruit lering worden getrokken. Ik denk dat Palestijnen werkelijk veel kunnen leren van de Zuid-Afrikaanse ervaringen. In dit verband is mijns inziens het belangrijkste, dat het buitengewoon moeilijk zal zijn voor het Palestijnse volk om die politieke vooruitgang te boeken, die noodzakelijk is om de rechtvaardigheid te realiseren, tenzij de Palestijnse strijd in een nieuw kader wordt geplaatst – en wel zodanig dat verwezen kan worden naar de Zuid-Afrikaanse ervaring.

Waar ik aan denk is het volgende. Ergens in de jaren tachtig schreef een Zuid-Afrikaanse academicus die banden met de regerende partij onderhield, een boek waarin hij stelde dat Zuid-Afrikanen wat beter naar het land van de apartheid moesten gaan kijken. Wij moesten begrijpen hoe Zuid-Afrika feitelijk was. Hij zei dat het land niet was wat mensen in de wereld zeiden dat het was. Het was geen mensenrechtenkwestie of een beknotting van de democratie. Volgens hem was het in werkelijkheid een conflict van groepsbelangen. Je had de zwarten en de witten. Beiden hadden heel legitieme wensen. Wat nodig was, was een of andere manier om de wensen van beiden te kunnen vervullen. Het zal u niet verbazen dat het hier een blanke academicus betrof. Uiteraard hebben wij van onze kant gewezen op de morele absurditeit van deze stelling. Want nog afgezien van het feit dat er helemaal geen sprake was van twee groepen, omdat er net als bij de Palestijnen onderlinge verschillen bestonden, was het grote verschil, dat de ene groep van onwettige militaire macht gebruik maakte om de andere groep te onderdrukken. Dat was het grote verschil. De logische consequentie daarvan is, dat er niet moet worden gepraat over een oplossing waarbij het draait om de vraag hoe de rechten van diegenen die wensen te onderdrukken in evenwicht gebracht kunnen worden met de rechten van diegenen die wellicht niet onderdrukt willen worden. Het ging om een situatie, waarin er een eind aan de onderdrukking moest komen. De enige uitweg was erkenning, zonder daarbij het fundamentele principe los te laten, dat iedere Zuid-Afrikaan ongeacht ras gelijke rechten heeft. Het was onmogelijk tegen apartheid te strijden door gewoon te stellen: Zowel degenen in Zuid-Afrika die wapens gebruiken als degenen die niet over wapens

beschikken, hebben gelijke rechten. Beiden proberen tot overeenstemming komen maar weten niet goed hoe dat doel te bereiken. In dat geval zouden wij in een situatie kunnen belanden waarin de apartheidstaat zou kunnen voortgaan zwarten te onderdrukken – hetgeen blijkbaar zijn culturele wens was – en de zwarten zouden op een of andere manier daarmee leren leven.

Ik stel dit alles aan de orde omdat ik denk dat de manier waarop die eerder genoemde academicus ons vroeg de apartheid te zien, precies de manier is waarop het debat over het vredesproces ons vraagt de Palestijnse zaak te bezien. Wij hebben hier twee volken, wij hebben de zionistische regering in Israël en wij hebben het Palestijnse volk en elk claimt een historische tragedie. De een wil de grond afpakken van de ander en de ander wil niet dat de grond hem wordt ontfond. Wij willen dit hoe dan ook oplossen door te zorgen dat degenen wier grond wordt ontnomen, ervan worden overtuigd dat het juist in hun belang is dat hun grond door anderen in beslag wordt genomen. Dit is ongeveer wat men ons verlangt te accepteren. Dit is wat wij academici een morele gelijkwaardigheid noemen. Er is geen moreel verschil tussen degenen die van anderen hun grond afnemen en degenen die hun grond afgenomen zien worden. Beiden hebben legitieme aspiraties. Beiden beschikken over een zeker recht. Zolang wij op deze manier tegen de Palestijnse zaak aan blijven kijken, zal het niet goed komen. Het gaat er hier niet om of de joodse Israëli's rechten hebben. Natuurlijk hebben zij die. Dat staat buiten kijf. Net zo goed als blanke Zuid-Afrikanen rechten hadden. Maar het enige recht dat joodse Israëli's niet hebben, is Palestijnen te onderdrukken en hun grond te roven. De enige manier waarop het in Palestina recht kan komen, is wanneer joodse Israëli's ophouden Palestijnen te onderdrukken en hun grond te roven. Maar ook Palestijnen gaan erkennen als gelijkwaardige mensen en zich gaan aanpassen aan de enige werkelijkheid waarmee dit conflict tot een goed einde kan worden gebracht. En dat is dat de joodse Israëli's met de Palestijnen moeten leven in één maatschappij waarin iedereen over gelijke rechten beschikt. Het punt is – strategisch en moreel – dat op ieder van ons die zich identificeert met de rechten en aspiraties van het Palestijnse volk de plicht rust dit conflict in een kader te plaatsen van een conflict waarin het niet draait om de vraag hoe wij de aspiraties van degenen die willen onderdrukken verzoenen met de aspiraties van degenen die worden onderdrukt. De vraag is: Hoe kunnen wij de onderdrukking beëindigen? Hoe brengen wij een democratie tot stand? Hoe komen wij tot erkenning van ieders rechten? Hoe zorgen wij ervoor dat voor degenen die in historisch Palestina leven – of zij nu jood of Palestijn zijn – wat iemands burgerlijke staat en rechten betreft, de verhoudingen vastliggen en het duidelijk is dat de betrokkenen onvervreembare rechten hebben. Ik denk dat als wij de zaken vanuit dit kader gaan bezien, er een reeks nieuwe mogelijkheden ontstaan, die afwezig zijn zolang wij de zaken blijven bekijken zoals de Vredesprocesindustrie dat doet. Als de term Zuidafrikanisering iets te betekenen heeft, dan is het hier wel het opnieuw in een kader plaatsen van de Palestijnse kwestie. Pas dan zullen wij vooruitgang kunnen boeken, hetgeen tot nu toe niet mogelijk is gebleken.

Natuurlijk is een belangrijk punt van overeenkomst tussen de Palestijnse situatie en die van de zwarten die onder apartheid leefden, dat iedereen die realistisch en eerlijk was wel wist dat de apartheidstaat nooit gewapenderhand zou worden overwonnen. Dit stond los van persoonlijke opvattingen omtrent geweldloosheid. Daarvoor was die staat eenvoudigweg veel te sterk. Maar naarmate het proces langer duurde, begonnen wij in te zien, dat deze militair sterke en machtige staat die over alle mogelijke wapens en mannen in uniform beschikte, politiek heel zwak was – en bovendien politiek met de dag zwakker werd. Want al kon de staat de aspiraties van de zwarte Zuid-Afrikanen onder de duim houden, deze kon geen vorm vinden om met hen onder apartheid te leven terwijl de morele, menselijke en economische kosten van het proces de pan uitrezen.

Hierin schuilt een belangrijke les. Ik denk niet dat de staat Israël ooit militair te verslaan is en evenmin dat dit de Palestijnse houding beïnvloedt. Maar de twee punten die voortvloeien uit wat ik helemaal in het begin probeerde duidelijk te maken, zijn ten eerste dat ik er vast van overtuigd ben dat de Israëlische onderneming en de Israëlische staat veel zwakker zijn dan men ons wil doen geloven. Ten tweede denk ik dat deze nog verzwakt kan worden. Hoe dan wel? Ik denk dat een van de manieren waarop de strijd om Palestijnse rechten kan worden gezuiderafrikaniseerd loopt via de BDS-campagne, waarover Ali aan het eind van zijn inleiding sprak. Ik denk dat de BDS-campagne een immens effectief middel is om in de praktijk te brengen.

Ali heeft gelijk wanneer hij stelt, dat het niet voor het eerst is dat de Palestijnen dit specifieke wapen zijn gaan gebruiken. Toch denk ik dat de context waarin dit momenteel wordt ingezet een reeks mogelijkheden schept die er eerder niet waren. Want als de BDS-campagne wordt verbonden met een nieuw kader waarvan wij dit conflict bekijken, dan zien wij dat de uitgangspunten van de Palestijnse strijd en de strijd tegen de apartheid in wezen gelijksoortig zijn. Indien men de BDS-campagne wil voeren, dan moet men deze in een nieuw kader plaatsen. Want de BDS-campagne staat of valt met het beroep dat op burgers overal ter wereld gedaan kan worden en vereist dat men er zich moreel mee identificeert. Hoe doe je dat? Wel, door het te benaderen als een universeel moreel

beginsel dat mensen onderschrijven. Mocht men daarin op een effectieve manier slagen – zoals nu reeds in toenemende mate het geval is – dan denk ik dat wij zullen beginnen te zien, dat die grote militaire reus die het Midden-Oosten overheerst, moreel en politiek gezien een stuk zwakker is dan menigeen denkt en dat de basis van zijn steun in de wereld minder breed is dan men ons wil doen geloven. Een van de dingen die wij van onze strijd tegen de apartheid hebben geleerd, is dat – eerlijk gezegd – mensenrechten te belangrijk zijn om aan regeringen over te laten, ook niet aan democratisch gekozen regeringen.

Het is zelden voorgekomen, dat zelfs de meest democratische regering uit eigen beweging initiatieven ten behoeve van de mensenrechten heeft genomen. Altijd waren het gewone mensen, die zorgden dat de mensenrechten hun plaats kregen en regeringen gedwongen werden de mensenrechten te respecteren. Het verleden heeft geleerd, dat er pas verandering komt wanneer een regering tot de conclusie komt dat de kosten van het negeren wat hun onderdanen over de mensenrechten te melden hebben, te zeer oplopen. In het geval van Zuid-Afrika denk ik dat een van de keerpunten het jaar 1985 is geweest, toen Ronald Reagan (!) zijn handtekening zette onder de wet inzake de sancties tegen de apartheid. Waarom tekende Reagan? Had hij dat idee werkelijk omarmd? Welnee, maar er was rebellie binnen de Republikeinse Partij in het Huis van Afgevaardigden en in de Senaat. Er was verzet binnen de Republikeinse Partij, eenvoudigweg omdat voor politici de politieke schade voor het onthouden van steun aan de sancties tegen Zuid-Afrika gewoon te groot werd. Mensen sloten zich aan bij een internationale campagne om geweldloze druk op het Zuid-Afrikaanse regime uit te oefenen. Wat wij moeten gaan inzien, is dat de krachtsverhoudingen in het Israëlisch/Palestijnse conflict niet door regeringen zullen worden gewijzigd, maar onder invloed van acties van gewone burgers.

Er worden discussies georganiseerd over de vraag hoe wij dat voor elkaar kunnen krijgen. Daarbij is er op een voor de hand liggend punt gewezen, namelijk dat wij van de regering van Barack Obama enige activiteiten zullen gaan zien. Er zal een poging worden gedaan om de Vredesprocesindustrie nieuw leven in te blazen, hetgeen evenwel niet tot vrede zal leiden. Maar ik denk, zodra wij gaan inzien wat voor consequenties een ommezwaai richting BDS zal hebben, dan doet het er niet erg veel toe wie de komende paar jaren met wie op exotische plaatsen in de Verenigde Staten ontmoetingen organiseert. Want een BDS-campagne zal zich niet richten op de politici in de Vredesprocesindustrie. Deze zal zich richten op de burgers die de tijd hebben en in staat zijn om de wijze waarop de politici over de zaken denken te veranderen. Dat is volgens mij de beste manier om de BDS-campagne effectief te maken.

Maar het moet verder moet gaan dan dat. Ik denk namelijk niet dat het in een hernieuwde BDS-beweging louter moet gaan om de effectiviteit van de strategie, hoe belangrijk deze ook mag zijn. Ik denk dat – net als in onze strijd tegen de apartheid – er veel dingen zullen veranderen. De BDS-campagne zal de Palestijnse strijd op ingrijpende wijze veranderen. Dat heeft bepaalde implicaties, zoals wij in onze maat-

schappij ontdekten, die samenhangen met het feit dat het hier om een campagne gaat die een beroep doet op het geweten van mensen. Ten eerste moet het in een BDS-campagne gaan om politiek. Sommigen van u hier hebben misschien niet veel op met politiek en vinden deze weinig verheffend. Niettemin heeft deze veel voor op het alternatief. Want als mensen niet proberen strijdpunten langs politieke weg op te lossen, dan blijft er maar één andere keuze over en dat is de weg van het geweld. Afgezien van de vraag hoe men tegenover de ethiek van het geweld in het Palestijnse conflict staat, is het onzinnig om te bepleiten dat het Palestijnse verzet geweldloos dient te zijn, tenzij er doeltreffende geweldloze manieren en kanalen voorhanden zijn. Zodra men begint te praten over een BDS-campagne, heeft men het over politiek. En welke zijde men in dit conflict ook kiest, een BDS-campagne schept een situatie waarin een en ander eerder een politieke kwestie wordt dan louter een kwestie van verzet.

Ten tweede schijnt er in de kern automatisch iets democratisch in de BDS-campagne te schuilen. Juist omdat er een beroep gedaan wordt op mensen, zonder te proberen hen anders en meer moreel over deze kwestie te laten denken. In die zin opent het voeren van die campagne kanalen die leiden tot democratische betrokkenheid, die er voorheen niet was. Ali sprak over de grote beperkingen die Israël de Palestijnen oplegt en die het hen moeilijk maken om te mobiliseren. Het is geen panacee, maar ik twijfel er niet aan dat een doeltreffende BDS-campagne kansen voor het Palestijnse verzet en de Palestijnse organisaties zal scheppen, die niet eerder bestonden. Dat is beslist wat in onze situatie is gebeurd.

En tenslotte – niet onbelangrijk – bij een BDS-campagne moet het gaan om wat men aanduidt met universalisme. Ik bedoel, men kan geen BDS-campagne voeren en zeggen: Steun ons vanwege wie of wat wij zijn of wie jij bent. Of: Laten wij een BDS-campagne voeren alleen voor Palestijnen, alleen voor mensen uit een bepaalde etnische groep of voor mensen met een specifieke godsdienst. Men kan hoe dan ook een BDS-campagne pas effectief voeren – zoals het geval is geweest met het apartheidsregime – wanneer men zegt: ‘Wij willen dat u ons steunt, niet omdat u christen, moslim, jood of wat dan ook bent. Nee, wij willen dat u ons steunt omdat u een mens bent en mensen niet behoren toe te laten dat andere mensen zo behandeld worden.’ Dat is de enige strategisch doeltreffende manier waarop een BDS-campagne kan werken.

Samenvattend, in onze Zuid-Afrikaanse situatie waren wij er jarenlang van overtuigd, dat de kans om van het apartheidsregime af te komen zich pas zou voordoen, nadat het regime op een of andere manier ineengestort zou zijn door toedoen van een gewelddadig oproer. Mettertijd ontdekten wij evenwel, dat de enige manier waarop wij het apartheidsregime *niet* konden laten verdwijnen, het gebruik van geweld was. Want geleidelijk aan ontdekten wij politieke haarscheuren in het systeem. Dat gaf ons hoop en, veel sneller dan wij destijds voor mogelijk hadden gehouden, bood dit de kans om in Zuid-Afrika tot een oplossing te komen.

Er is geen reden om te veronderstellen dat de situatie van de Palestijnen een andere is. Een deel van het probleem in de Palestijnse situatie is dat wij nog niet het omslagpunt hebben bereikt zoals destijds in Zuid-Afrika. Wij moeten er hard aan werken om daar te komen en dat is wanneer verantwoordelijke mensen in Israël beginnen te beseffen dat zij met de andere kant tot een vergelijk moeten komen.

In dat geval zullen zij niet meteen zeggen: Wij moeten de rechten van deze mensen erkennen en wij moeten hen als gelijken behandelen. Zij zullen beginnen te proberen om de andere mensen met wat kruimels af te schepen, zodat zij zelf de toestand meester blijven. Ik heb de geschiedenis van Zuid-Afrika in de jaren tachtig grondig bestudeerd. De machthebbers begonnen in die periode in te zien, dat de apartheid hervormd moest worden. Daarbij was de vraag: Hoe blijven wij de baas, wanneer wij proberen de scherpe kantjes van het conflict af te halen. Achteraf gezien is hervorming van het apartheidsysteem daarom zo belangrijk geweest, omdat die een wezenlijke breuk in het systeem teweeg heeft gebracht. Dat had maar één enkele reden: Toen men begon de apartheid te hervormen, was men gedwongen te zeggen: ‘Wat zwarten vinden is van belang’ – of men het nu leuk vond wat de zwarten dachten of niet. Wij zijn in het geval van de Palestijnen nog niet op het punt beland dat de mensen die het in de Staat Israël voor het zeggen hebben, van mening zijn dat het iets uitmaakt wat Palestijnen vinden. Werkelijke verandering komt pas wanneer de mensen die in Israël regeren, beginnen te denken dat het er wèl toe doet wat Palestijnen vinden. En dat zal pas gebeuren wanneer de geweldloze politieke druk op de joodse Israeli's zo is opgevoerd, dat zij gaan beseffen dat de enige manier om onder die druk uit te komen is om met de Palestijnen te gaan praten, te gaan onderhandelen en de menselijke waardigheid te gaan erkennen van de mensen van wie zij deze momenteel niet willen erkennen.

Dit is mijn persoonlijke boodschap aan u. Ik weet zeker dat het niet mogelijk is in Amsterdam te spreken voor een zaal mensen met een zekere politieke achtergrond en van een zekere leeftijd, zonder mij te richten tot een aantal mensen (misschien wel een heleboel), die destijds in welke vorm dan ook iets gedaan hebben om onze strijd tegen het apartheidsregime te steunen. Ik heb twee lessen, twee boodschappen voor u. Eén: Ik heb proberen duidelijk te maken, dat verandering door een reeks processen teweeg wordt gebracht. Twee: Ik denk dat iedereen in Zuid-Afrika het erover eens is, dat wat u heeft gedaan om de strijd tegen de apartheid te steunen belangrijk is geweest. Wat u deed maakte verschil. U heeft nu de kans datzelfde verschil te maken door de rechtvaardige strijd van het Palestijnse volk te steunen voor een maatschappij waarin de rechten van allen zijn erkend en worden gerespecteerd. Dank u.

Mohamed Rabbae: Hartelijk dank, Steven. Er volgt nu een tweede optreden van Oed-speler Nizar Rohana.

de co-referenten

Mohamed Rabbae: Nizar, dank je wel voor je muziek. Wij zijn nu toe aan de reactie van vier mensen op de toespraken van onze beide gasten. Ik wil graag onze coreferenten uitnodigen hun plaats aan de tafel in te nemen. Ik denk dat alle vier bekend zijn op het Nederlandse strijdtoneel. Allereerst Adri Nieuwhof, activiste en consultant, ook actief op het gebied van de vrouwenrechten. Tegenwoordig woont zij in Zwitserland. Vervolgens Hajo Meijer, publicist, bestuurslid van Een Ander Joods Geluid. Dan hebben wij Bertus Hendriks, die zeer betrokken is bij deze kwestie. Hij is journalist en deskundige op het gebied van het Midden-Oosten. En als laatste Jeff Handmaker, jurist, werkzaam bij het Institute for Social Studies in Den Haag. Allen krijgen ongeveer vijf minuten om hun reactie op de toespraken van Ali en Steven te geven. Ik wil beginnen met Adri.

Adri Nieuwhof :

Als activiste interesseert wat u beiden zei over BDS mij natuurlijk bijzonder. Ik heb enkele vragen en ik verzoek u daarop in te gaan. Ali, ik zou graag van u horen – u heeft heel goed duidelijk gemaakt dat BDS ons een kans biedt om in actie te komen. Hoe kijken mensen in Palestina tegen BDS aan? Denkt u dat zij blij zijn met wat wij doen? Dan Steven, wat u aan het eind van uw inleiding zei, deed bij mij de volgende vraag rijzen: U deed een beroep op de mensen hier en u zei dat wat de mensen deden in de tijd van de anti-apartheid gewicht had, verschil maakte. Ik zou graag van u willen horen – u was in Zuid-Afrika – wat is er doorgekomen van wat wij deden? En misschien kunt u ons vertellen wat werkelijk invloed heeft gehad en wat voor soort invloed dat is geweest, op de regering maar ook op de mensen. Dat was het.

Mohamed Rabbae: Dank u. Hajo.

Hajo Meijer :

Ik was erg blij met de toespraak van Ali. Hij maakte gehakt van het vreselijke woord vredesproces, dat verboden zou moeten worden. In de Middeleeuwen maakten mensen zich druk over de vraag hoeveel konden dansen op de punt van een speld. Praten over het vredesproces dient alleen om ons zand in de ogen te strooien, zodat Israel niet hoeft te praten over datgene waar het werkelijk om gaat.

Uit wat Steven zei, bleek heel duidelijk waar het echt om gaat. Ik ben bang dat mijn heel goede vrienden in het Nederlands Palestina Komitee, die mij hier hebben uitgenodigd, een grote fout maken door [in de uitnodiging] te spreken over het conflict tussen Israel en Palestina. Dat idee moet eveneens van tafel. Er is onderdrukking van de Palestijnen sinds 60, nee 61 jaar, door de Israeli's. Daar gaat het om. De rest zijn allemaal smoesjes om ons af te leiden van de werkelijke kwestie.

Daar komt bij, dat wij de ware aard van het zionisme moeten benadrukken, als een heel slechte, eschatologische ideologie. Het zionisme is opgekomen om een

hele goede reden, namelijk een golf van virulent anti-semitisme aan het begin van de 20e eeuw. Maar op alle andere punten is het zionisme verkeerd, en wel omdat ik van mening ben dat een staat waar alleen joden wonen – een achterhaald idee uit de 19e eeuw – verkeerd is. Alsof het bestaan van de machtige staat China ooit pogroms tegen Chinese handelaren in Indonesië heeft kunnen te verhinderen. Het is niet alleen verkeerd, het is ook heel slecht, omdat het een eschatologie is die stoelt op een vijandbeeld. Of je de vijand *gojim* noemt of – wat Israël's nooit over de lippen krijgen – Israelische Arabieren, of Palestijnen, het maakt niet uit. Waarvan wij op de hoogte zouden moeten zijn, is de achtergrond van het zionisme. Dit is terug te voeren op de uitgesproken fascist Vladimir Jabotinsky die heel veel invloed had op iemand als David Ben Goerion, die in principe geen zionist was maar dat wel is geworden. Het begrip 'Ijzeren Muur' [Iron Wall] waarnaar terecht door een van de inleiders is verwezen, betekent dat de zionisten niet van plan zijn genoeg te nemen met minder dan heel Palestina, maar dan met zo min mogelijk Palestijnen. Dat is hun enige doel. De rest zijn allemaal smoesjes en een poging om het niet te hoeven hebben over de werkelijke kwestie.

Waar wij ook vanaf moeten, is onderhandelen over een definitieve status. Ik zeg altijd: Heb je ooit een olifant en een muis aan een tafel zien praten over vredesonderhandelingen? Zonder een tijger en een leeuw naast hen zal er nooit vrede komen. Dus van dat idee moeten wij afstappen. Wij moeten praten en de Israël's confronteren met de misdaden tegen de menselijkheid die zij begaan. De enige weg naar vrede is een alomvattende BDS-campagne, met inbegrip van een culturele, of liever vooral een culturele boycot, want Israël's denken dat zij fatsoenlijke mensen zijn. Zij denken dat zij beschaafd zijn. Ik vrees evenwel dat zij beslist, laatstelijk in de oorlog in Gaza, duidelijk hebben gemaakt dat zij dat niet zijn.

Mohamed Rabbae: Bedankt. Bertus.

Bertus Hendriks :

Ik ben in een vreemde stemming en ik verkeer in een vreemde positie. Veertig jaar geleden was ik een van de oprichters van het Nederlands Palestina Komitee.

Ik ben er tien jaar de voorzitter van geweest. Ik ben altijd heel dicht bij het NPK gebleven, al hadden wij behoorlijk wat heftige discussies in de tijd van het [zogenaamde] vredesproces van Oslo, over de vraag of dat een mogelijke oplossing bood. Ik heb destijds het vredesproces verdedigd. Ik moet erkennen dat het op een totaal fiasco is uitgelopen, geen stap vooruit in het vredesproces. Ik geloof nog steeds dat het – had de wereld wat geduld gehad – een begin had kunnen zijn van een oplossing. Maar die kans is grotelijks vergooid. Hoe dan ook, dit heeft geleid tot een heleboel discussies, die ik hier niet ga herhalen. Veertig jaar geleden hadden wij nog een ander punt waaraan ik werd herinnerd toen ik Ali hoorde spreken over de één staatoplossing.

Toen wij met het NPK begonnen, was ons uitgangspunt één democratische staat met gelijke rechten voor joden, moslims en christenen. In die tijd werd dat afgedaan als een ietwat verholde poging om de staat Israël omver te werpen. Ik dacht destijds dat het belangrijk was dat idee te propageren, omdat het in de praktijk betekende dat de Palestijnen, de slachtoffers van de oprichting van de staat Israël, een plaats erkenden voor een nieuwe realiteit: het bestaan van een Israelisch volk, dat tot stand was gekomen, ook al had een en ander alle kenmerken van vestigingskolonialisme. Daarom vond ik die erkenning heel belangrijk als signaal naar het Israelische volk. Het was ook een signaal naar het Palestijnse volk, namelijk dat het oude idee uit het PLO-Handvest waarin werd uitgegaan van Palestijnen en van joden die daar al vóór de zionistische invasie woonden, werd vervangen door een meer omvattende benadering van de PLO, die toen al werd gezien als de legitieme vertegenwoordiger van het Palestijnse volk. Die vertegenwoordiger van het Palestijnse volk gaf al snel na de oorlog van oktober 1973 toe dat men in de praktijk behoefte had aan een andere, meer realistische benadering. Dat was in feite het begin van een twee staten-benadering waarbij de Palestijnse leiding erkende dat er hoe dan ook een strategie moest komen om vooruitgang te boeken. Met ook de erkenning dat er recht kon en moest komen, maar dat er misschien, hoe tragisch en oneerlijk dat ook is, misschien geen absolute rechtvaardigheid mogelijk was of is. Ik vind dat wij daar ook aan moeten denken bij het spreken over een werkbare strategie om uit deze tragische warboel te geraken.

Ik sympathiseer met een heleboel van wat Ali heeft gezegd, speciaal als het gaat om alle morele gevolgen en alle bedriegerij van het vredesproces. Maar eveneens denk ik, dat de benadering die Steven schetst van de strijd tegen de apartheid een les bevat. Hij sprak van de Zuidafrikanisering van het probleem. Daarvan kunnen wij getuige zijn wanneer wij naar de bezette gebieden gaan. Je ziet die Zuidafrikanisering daar in al zijn lelijkheid. Maar het is ook noodzakelijk om de oplossing te Zuidafrikaniseren. Daarbij verwijs ik naar een ander aspect, dat vanaf het eerste begin van het NPK heeft gespeeld en waarom ik trots was op het NPK. Vanaf het allereerste begin hadden wij ook een partner, wij zochten steeds naar een partner aan Israelische kant. In het begin was dat [de links-seculiere, anti-zionistische] Matzpen. Moshe Machover was een van de eerste door het NPK uitgenodigde sprekers. Overigens, zijn zoon staat thans aan het

hoofd van campagne om Israelische machthebbers die zich schuldig hebben gemaakt aan oorlogsmisdaden voor de rechter te dagen. Die familie is echt heel succesvol in de strijd voor recht in het Midden-Oosten. Ik denk dat wij een dergelijke partner nodig hebben. Dat betekent ook, dat wij moeten bezien of op dit moment de roep om een één staatooplossing helpt om de Israelische bevolking aan onze kant te krijgen. Wij weten dat de vredesbeweging in Israel veel beperkingen kent, hoe gemakkelijk zij kan worden gedecimeerd, hoe gemakkelijk zij zou kunnen verdwijnen. Toch denk ik dat wij deze mensen nodig hebben, want wij komen volgens mij niet vooruit met alleen de radicale antizionisten die bereid zijn de staat Israel te ontmantelen. Want er is een Israelisch volk, dat ook behoefte heeft aan zekerheid omtrent zijn toekomst, zelfs al bevindt het zich nu aan de goede kant van de streep als het gaat om onrecht en onderdrukking in het Midden-Oosten. En daarvoor is een, ik zou zeggen, geraffineerde bijgestelde Zuid-Afrikaanse strategie nodig. En al deel ik de scepsis van Ali over een twee statenoplossing, ik denk dat het politiek van belang is om voor die oplossing te gaan, te proberen die van de grond te krijgen als een opstapje naar een ideale oplossing die tot toekomstige generaties zal moeten wachten. Het is zaak om in dat proces een heleboel, een beslissend aantal Israeli's aan de kant van die oplossing te krijgen. Want ik heb behoefte, wij hebben allen behoefte aan een campagne waarbij de Gideon Levy's, de Amira Hassen, de Uri Avneri's (die ooit een doorgewinterde zionist was), deel zijn van de oplossing en niet van het probleem.

Het is waar wat Steven zei, dat wij de bestaande verhoudingen niet als vaststaand hoeven te beschouwen. Ik vond dat heel bemoedigend om te horen. Wij moeten de bestaande verhoudingen veranderen. Maar wij kunnen deze alleen veranderen, indien wij bruggen naar de overkant bouwen. Daarbij moeten wij de andere kant niet zien als een monolithisch blok. In het begin, zo herinner ik mij, veertig jaar geleden wilde het NPK niets te maken hebben met het linkse zionisme. Links zionisme was een *contradictio in terminis*. Een onmogelijkheid, net als een kritische kapitalist. Ik herinner mij van [media-miljonair] Harry de Winter diens kritische kapitalisme. Aanvankelijk vond ik dat onzin. En toch hebben wij in de loop van de tijd, voordat de crisis in de Vredesprocesindustrie de kop opstak, mensen vaste posities uit het verleden zien opgeven. Wij hebben een benadering nodig om die mensen mee te krijgen in een gemeenschappelijke strijd. Kortom, ik deel de scepsis van Ali ten aanzien van de werkbaarheid van een twee statenoplossing, maar, maar toch denk ik dat een politiek proces waard is ervoor te vechten, de moeite waard en een belangrijke manier om een coalitie te vormen die uiteindelijk zou kunnen helpen het soort oplossingen dat thans naar voren wordt gebracht als de enige levensvatbare, terzijde te stellen.

Mohamed Rabbae: Bedankt. En tot slot Jeff.
Ga je gang.

Jeff Handmaker :

Dank u zeer. Ik ben in de verleiding om met Bertus Hendriks de degens te kruisen, maar ik ben er zeker van dat Ali en Steven dat veel beter zullen doen dan ik. Er zijn reeksen vragen. Het is opmerkelijk dat de laatste plaats in een rij van vier voor een jurist is. Steven zei: Mensenrechten zijn te serieus om ze aan de politici over te laten. Waaraan ik zou willen toevoegen dat je ze evenmin alleen aan juristen kan overlaten. Het is van het grootste belang dat ze in handen blijven van die mensen, die actief zijn in allerlei bewegingen, die zich inspannen om de staat Israel verantwoordelijk te stellen voor zijn daden. Ik ben zeer onder de indruk van de toespraken en ik dank beide sprekers zeer. Naar mijn mening heeft het zogenaamde vredesproces gefaald omdat het geen rekening hield met twee fundamentele zaken. Als eerste noem ik het negeren van de koloniale onderstroom van dit conflict. Dat bleek zonneklaar in beide presentaties. De andere ligt op mijn terrein en behelst het in sterke mate negeren van het internationaal recht. Alles speelt buiten het internationaal recht om. Het begeeft zich veeleer op het terrein van wat wordt genoemd internationale betrekkingen, waar internationaal recht veel mee te maken heeft, maar die feitelijk iets anders zijn en die op zichzelf staan. Dat is zeer opmerkelijk. Het blijkt in de praktijk heel problematisch om in het geval van Israel te reppen van het internationaal recht. Want de mensen die deel uitmaken van de Vredesprocesindustrie hebben nooit de indruk gewekt dat zij zich bijzonder druk maken om het internationaal recht. Daarbij komt de oorverdovende stilte van internationale juristen en academici over deze kwestie. Ik was onlangs op een conferentie waar werd gezegd: 'Het is mogelijk om te spreken over schendingen van het internationaal recht in Gaza vanuit een neutraal objectief standpunt. Het is niet nodig om het eerst over politiek te hebben. Daarover spreken weer andere mensen.' Ik vind dat uiterst ongewoon, zelfs als jurist. Het Kwartet heeft, op een ander niveau, hetzelfde gedaan. Het Kwartet ontbeert elke geloofwaardigheid. Dat geldt met name voor de VN en de EU, die als zeer centrale delen van de vredesprocesindustrie, bij dit absurde initiatief betrokken zijn geraakt. Het Kwartet heeft basisbeginselen inzake mensenrechten – de centrale pijler waarop de VN en de EU rusten – ondermijnd. De VN en de EU hebben deze buitengewoon geschonden door het initiatief van

Washington te volgen. Natuurlijk is dat zeer ontmoedigend, aangezien het tot niets leidt.

Dit brengt mij op een andere gedachte over de beide lezingen, namelijk dat er geen verandering zal komen zolang Israël de consequenties van zijn gedrag niet voelt. Er komt geen oplossing, geen vrede en geen gerechtigheid. Het afleggen van rekenschap zal gevolgen hebben. Dit is precies de reden waarom het internationaal rechtssysteem is opgezet, namelijk om alle staten verantwoordelijk te maken. Staten moeten verantwoording afleggen, zij moeten voor hun daden verantwoordelijk gesteld kunnen worden door hun

mede-staten. Als een staat zijn verantwoordelijkheden schendt, is het mogelijk die staat ter verantwoording te roepen. In het bijzonder heb ik het over het Handvest van de VN en de Conventie van Genève over het oorlogsrecht. Staten, Nederland inclusief, hebben verantwoordelijkheden en zijn zelfs verplicht actie te ondernemen tegen staten die deze principes schenden. Dit geldt ook voor de VN. De VN zou bijvoorbeeld Israël uit de VN kunnen zetten, iets wat zij 20 jaar lang hebben gedaan in het geval van Zuid-Afrika, namelijk van 1974 tot 1994, totdat in laatstgenoemd jaar daar vrije verkiezingen zijn gehouden. Al die zaken behoren tot het domein van de BDS-campagne – als staten niet doen wat zij behoren te doen en wij dat ook van mening zijn. Internationale organisaties zitten in hetzelfde schuitje. Precies zoals Ali zei: U hier in deze zaal, burgers, activisten, juristen, artsen, politici, allen dienen zich aan te sluiten en de algemene BDS-campagne te steunen. Dit is nauw verflochten met de morele orde en de rechtsorde, waarover wij eerder hoorden en waarover mensen als Adri veel hebben geschreven in een medium als *The Electronic Intifada*. Het is belangrijk dat er een alternatieve bron van informatie is. Wij moeten het hoofd bieden aan wat Israël doet op het vlak van *hasbara* (propaganda), informatie die bedoeld is om ons op het verkeerde been te zetten. Het is van belang dat wij ons daarop richten en onze inspanningen vergroten door trouw te blijven aan de principes die ons verenigen.

Ik wil eindigen met een vraag in het bijzonder aan Steven. Als jonge jurist in Zuid-Afrika beet ik, toen daar nog apartheid was, mijn tanden erop stuk. Ik was gefascineerd door wat hij zei over Zuid-Afrika, hoe de staat verzwakt raakte. Ik zou graag willen dat hij daarover wat meer vertelt, want voor ons, die bij de BDS-campagne betrokken zijn, zou het een geweldig perspectief bieden. Kunt u daarover iets meer vertellen? Ik denk dat Zuid-Afrika voor ons echt een belangrijke bron van hoop is. Zeker voor mij en ik hoop ook voor u allen hier.

Mohamed Rabbae: Dank je wel. Met het oog op de tijd [Steven zal de bijeenkomst een half uur vóór het einde moeten verlaten om zijn vlucht naar Johannesburg te kunnen halen] geef ik allereerst het woord aan Steven.

Steven Friedman: Een belangrijke vraag. Wat is destijds in Zuid-Afrika de impact geweest van BDS-acties? Ik wil hierover twee opmerkingen maken. Een is dat je verandering nooit kunt toeschrijven aan één enkele factor. Er is altijd sprake van een veelheid aan

factoren. Maar ik denk dat men heel moeilijk het effect kan onderschatten op de psychologie van een blanke Zuid-Afrikaan die een buitenlandse reis maakt naar plaatsen als Europa en Noord-Amerika en vervolgens wordt behandeld als een morele paria. Ik kom later op het punt van de zwakke staat. De ironie van het geval was, dat toen de sancties tegen Zuid-Afrika begonnen, er mensen waren die zeiden: Je moet voor de harde economische sancties gaan, je moet ze uithongeren, enzovoort. Maar dat was niet zo effectief als het volgende: Het feit dat Zuid-Afrikanen, net als Israëli's, zichzelf zien als een soort vertegenwoordigers van blank Europa in een vreemde omgeving.

Wanneer zij vervolgens naar blank Europa afreisden, stuitten zij op mensen met spandoeken met teksten als 'Stop schending van andermans rechten!'. Toen de voormalige president van Zuid-Afrika, F.W. de Klerk, de laatste blanke president in het tijdvak van de apartheid, in 1992 een referendum uitschreef, was dat een interessante ervaring. Want er werden allerlei interviews gehouden met blanke stemgerechtigden die de stembokjes gingen. De meesten zeiden: 'Ik kan niet beslissen of ik mijn hoofd of mijn hart zal volgen. Mijn hart zegt: Ik wil een witte machthebber zijn, ik wil andere mensen onderdrukken. Maar mijn hoofd zegt: Ik ben die boycot door Europa zat, ik ben die boycot door Amerika zat.' Uiteindelijk bleken zij met een meerderheid van twee tegen een met het hoofd te stemmen, waarna het onderhandelingsproces van start is gegaan. Zwarte Zuid-Afrikaanse activisten en ook ikzelf hebben over BDS essays geschreven. Het effect van BDS is in zekere zin overweldigend geweest. Mensen raakten bezeten van het idee dat de steun voor de BDS-campagne zich zou verbreden. Ik weet dat in de jaren tachtig anti-apartheidsdemonstraties pas van start gingen, nadat de BBC was gearriveerd. 'Anders krijgen wij geen media-aandacht.' Ik denk dat het effect in het algemeen op de zwarte Zuid-Afrikanen heel groot is geweest, omdat mensen in een situatie waarin elke vorm van verzet in de kiem werd gesmoord, er lucht van kregen dat ergens in de wereld mensen het gevecht voor hen aangingen. Dat is van mateloos belang geweest.

Nu een paar van de punten die Bertus heeft aangesneden. Hij wees op het belang van een Israelische partner. Ali en ik waren enige tijd geleden op een bijeenkomst in Madrid waar dit ook werd opgeworpen. In dit verband hoor je nogal eens zeggen: Een van de

problemen waarmee wij te maken hebben, is dat er geen Palestijnse ANC is. OK, misschien is er geen Palestijnse ANC, maar daar maak ik niet zo'n punt van. Ik denk dat de Palestijnse NGO's die [in 2005] tot de BDS-campagne hebben opgeroepen, heel geschikte partners zijn. Als ik zie wat bijvoorbeeld Omar Barghouti – een prominent lid van de BDS-campagne – mij toemailt, dan zie ik dat het om dezelfde soort zaken gaat als waarmee wij ons in de jaren tachtig bezighielden. Ik denk dat dit de beweging is waarnaar wij hebben uitgezien. Wat de Israëlische attitudes betreft, denk ik dat het probleem is dat die als veel te onwrikbaar worden gezien. Een van de

zaken die ik heb ontdekt als het gaat over de strategie van mensen die bezorgd zijn over de Palestijnse situatie, is dat zij vaak zeggen: Je kan niet zeggen dat je democratie wil, je kan dit of dat niet zeggen, want dat zullen de Israeli's niet leuk vinden. In de jaren zestig en zeventig zei niemand tegen mij: Jullie kunnen niet zeggen dat jullie democratie willen, want dat zullen de blanke Zuid-Afrikanen niet leuk vinden. Dit is een kwestie van strategie. Wat wij zagen, was dat de standpunten van de blanke Zuid-Afrikanen veranderden naarmate de druk toenam. Het is belachelijk om te denken dat de blanke Zuid-Afrikanen in de jaren zestig en zeventig democraten waren. Zo ongeveer één procent van hen vond democratie een goed idee. Grappig, soms lijkt het alsof apartheid uit een 'onbevleete ontvangenis' geboren is, want je kunt vandaag de dag geen mens meer vinden die het destijds heeft gesteund. Niemand lijkt er ooit vóór geweest te zijn. Zo zie je hoe standpunten kunnen veranderen. Het is strategisch gezien niet verstandig om te zeggen: Wij moeten geen democratische oplossing propageren, omdat wij ons zorgen maken over de attitude van mensen die zich tegenover ons opstellen. Hun attitudes zullen veranderen. Daar ben ik absoluut zeker van. Hajo zei iets dergelijks. Naarmate de BDS-campagne zich ontwikkelt – en daarbij geloof ik in een aanval op meerdere fronten tegelijk – zal de druk toenemen. Het is van groot belang met joodse Israeli's de degens te kruisen. Het is belangrijk om het gesprek met hen aan te gaan. Wij zouden het gesprek moeten beginnen met: Ik ben joods, ik werd in een zionistisch milieu opgevoed. Mensen zeggen vaak: De joden zijn door de eeuwen heen vervolgd. De enige bron van veiligheid voor joden is het bestaan van een etnische staat – Israël. Er is evenwel overstelpend bewijs voorhanden, dat Israël geen bron van veiligheid voor

joden is. De enige bron van veiligheid die ooit op deze planeet is uitgevonden, is democratie. Het enige systeem dat joden veiligheid biedt, is democratie. Ik zou dat debat graag willen beginnen met: Wie om de veiligheid van joden geeft, steun de democratie!

Tot slot, Jeff, de kwestie van het verzwakken van de staat. Ik zei eerder al dat dit niet op stel en sprong zal gebeuren. Er waren in onze situatie grote verwachtingen: Mensen steunden de BDS-campagne, Zuid-Afrika werd, zoals je al zei, uit de VN verwijderd, enzovoort. Dit alles heeft echter niet automatisch effect gehad. Het duurt even voordat mensen wakker worden en beginnen te veranderen. Wel zullen al deze maatregelen na verloop van tijd de kosten voor het systeem opdrijven en dit in zijn vrijheid van handelen beperken. Men kon niet langer de telefoon pakken en wapens bestellen. Op een gegeven moment kon men zelfs helemaal geen wapens meer bestellen. Deze moesten binnengesmokkeld worden en dat deed de prijs ervan stijgen. Na verloop van tijd is het de Zuid-Afrikaanse machthebbers duidelijk geworden dat met het omzeilen van de sancties dermate hoge kosten gemoeid waren, dat het de positie van de staat deed wankelen. Wat ik bedoel te zeggen is, dat het apartheidssysteem uiteindelijk in elkaar is geklapt, niet omdat de staat omver is geworpen, maar omdat de kosten van het overeind houden ervan niet langer op te brengen waren. De vraag is nu: Hoe krijgt men de zaken in het geval van Israël zover?

Ik begrijp waar je vraag vandaan komt. Jij hebt hier te maken met westerse regeringen, zoals de Amerikaanse. Ik wil niet zeggen dat de analogie volledig opgaat. Zoals ik al zei: Bij de aanvang van het proces liep men in het Westen niet bepaald over van afschuw voor de apartheid. In 1972, ten tijde van de regering van Richard Nixon, kwam Henry Kissinger met een document waarin werd gesteld: Bestrijdt de apartheid niet, want het regime in Zuid-Afrika staat aan onze kant. Vanuit menige politieke hoek in Europa werd gezegd: Luister, dit zijn leden van onze blanke familie in Afrika, het zijn beschaafde mensen en zij weten beter hoe om te gaan met de inboorlingen. In de loop van de tijd begon de houding te veranderen. Wat ik denk dat in de kwestie Palestina gedaan moet worden, is het in gang zetten van een proces waarbij een beroep gedaan wordt op de gewone menselijke gevoelens van de burgers in democratische landen in West-Europa en Noord-Amerika. In dit verband is het interessant om de aandacht op het volgende te vestigen. Ali sprak er al over. Wanneer men kijkt naar de houding van burgers, ook van joodse burgers, in ieder democratisch land op het noordelijk halfrond, dan is bij mijn weten de opstelling van burgers in deze kwestie veel verder opgeschoven dan die van de politici, ook in de Verenigde Staten. Ik weet dat in het laatstgenoemd geval de politieke leiding niet warm te krijgen is voor de Palestijnse zaak, terwijl er binnen de publieke opinie een grote interesse bestaat om meer over de Palestijnse kwestie te horen. Daarom denk ik, dat wanneer wij onze strategie eerder op de burgers dan op de politici richten en daarbij een beroep doen op hun gevoel van menselijkheid, dan denk ik dat men verbaasd zal opkijken. Niet morgen, niet volgende week, maar na verloop van tijd zal men aangenaam verrast worden over het soort druk dat men zal kunnen opbouwen.

Mohamed Rabbae: Bedankt Steven. Wij komen straks terug op de andere vragen, maar ik geef nu eerst het woord aan Ali.

Ali Abunimah: Ik zal proberen het kort te houden want ik weet zeker dat het publiek graag wil meediscussiëren. Ik denk dat Bertus een argument naar voren brengt dat van belang is en weergeeft wat veel mensen denken. Daarom moeten wij dit serieus nemen. Als ik zijn betoog goed heb gevolgd, dan zegt hij dat wij geen standpunt moeten innemen dat ver aflight van iets waar iedereen achter kan staan, kortom geen standpunt innemen dat niet reëel is. In dat geval zullen joodse Israeli's wellicht eerder te vinden zijn voor een twee statenoplossing. Deze laatste moeten wij niet verwerpen omdat deze een brug zou kunnen zijn naar meer. Ik denk dat een en ander op een misvatting berust als het gaat om de opstelling van de joodse Israeli's. In mijn toespraak zei ik al: Wanneer men joodse Israeli's vraagt: Bent u voor de één staatooplossing?, dan zegt een overgrote meerderheid van hen 'Nee, absoluut niet, over mijn lijk.' Misschien is drie, vier of hoogstens vijf procent daar een voorstander van, maar zelfs tien procent zou in dit verband nog een te laag percentage zijn. Wordt hen gevraagd: Steunt u een twee statenoplossing, dan antwoordt wellicht 60 procent met 'Ja'. Nu zou men daaruit de conclusie kunnen trekken, dat joodse Israeli's een twee statenoplossing accepteren en er daarmee een basis is voor een overeenkomst. Het probleem is evenwel, dat zodra men nader uitzoekt wat datgene precies inhoudt wat de joodse Israeli's aanvaardbaar achten, de hele zaak in elkaar zakt. Dan blijken zij niet bereid akkoord te gaan met wat voor oplossing dan ook, die werkelijke gelijkwaardigheid brengt. Zij willen wel een twee statenoplossing, maar dan in een soort Bantoestan-constructie.

[Ali wordt gehinderd door een grote vlieg die hij probeert af te schudden (wordt kennelijk door zijn after-shave aangetrokken). Lachend zegt hij: 'Grappig, het is de eerste keer dit jaar dat ik een insect zie. Toen ik uit Chicago vertrok was het daar zo koud, dat insecten nog niet uit hun winterslaap waren ontwaakt. U ziet, in alles schuilt wel iets positiefs.']

Kortom, joodse Israeli's hebben als zodanig geen bezwaar tegen één staat of twee staten. Zij maken evenwel bezwaar tegen alles waarbij zij militaire, politieke en culturele macht moeten inleveren, waarop zij momenteel een monopolie hebben. Daarom kan men hen niet tevreden stellen door twee staten aan te bieden, want dan zeggen zij: OK, twee staten maar dan geen recht op terugkeer van de Palestijnse vluchtelingen, wij behouden de nederzettingen, de Palestijnse staat wordt door de NAVO en Israel bezet gehouden, enzovoort. Dat is wat voor joodse Israeli's een twee statenoplossing inhoudt. Een tussenstap is evenmin aan de orde, want de joodse Israeli's staan erop, dat elke overeenkomst een definitieve overeenkomst is, waarbij de Palestijnen afstand van hun rechten doen en waarbij elke verdere poging om die rechten alsnog te verkrijgen, als onwettig beschouwd zal worden. Dus kan men hen niet halverwege tegemoet komen. Het bevestigt gewoon het punt van Steven, dat wij niet naar het middel van BDS zouden hoeven te grijpen, indien de joodse Israeli's de kwestie intern zouden hebben weten op te lossen. Het idee dat een

dialogo met gelijkgezinde joodse Israeli's een kritische massa op de been zou brengen, vergeet het maar! Dat zal niet gebeuren. Zeker, met gelijkgezinde joodse Israeli's moeten wij in gesprek blijven. Maar wij moeten erkennen, dat zij heel gering in aantal zijn. Het doel van BDS is de Israelische geesten om te turnen, door Israel een prijs te laten betalen [voor de onderdrukking van de Palestijnen], zodat joodse Israeli's zich gedwongen zullen voelen, zich te beraden. Weet u, de meeste joodse Israeli's leidt momenteel in veel opzichten een luxe bestaan, hoewel Israel beslist geen Utopia is. Niettemin leiden de overgrote meerderheid van de joodse Israeli's een normaal bestaan, zonder iets te merken van wat er zich in Gaza afspeelt. Wat in Gaza gebeurt, is – zoals bekend – een nachtmerrie. Een kardinaal uit het Vaticaan heeft onlangs de Strook van Gaza met een concentratiekamp vergeleken. Dat is een gelijkenis die met de dag meer met de werkelijkheid overeenkomt. Anderhalf miljoen mensen zitten daar in een reusachtige openluchtgevangenis opgesloten. Basisvoorzieningen worden hen onthouden. Zij staan bloot aan collectieve strafmaatregelen. Op dit moment sterven zij daar door toedoen van Israel een stille dood, doordat Palestijnse zieken en gewonden Gaza niet langer in of uit kunnen. Basisrechten zoals het recht om je familie te bezoeken, moeten zij ontberen – basisrechten die voor ons vanzelfsprekend zijn. Een dierbare vriendin van mij die onlangs probeerde met haar kinderen Gaza in te reizen om daar haar ouders te bezoeken die zij in geen vijf jaar had gezien, is de grens niet over gekomen. Zij is uit Egypte gedepoteerd, vanwege haar 'misdadige' poging om haar ouderlijk huis in Gaza te bezoeken. Duizenden studenten uit Gaza die aan universiteiten op de Westelijke Jordaanoever of elders studeren, kunnen niet langer naar huis terugkeren. Ik bedoel, studeren aan een universiteit zou toch geen verbanning mogen inhouden. Degenen onder u die studerende kinderen hebben, u verwacht toch ook dat zij met Kerstmis of in de vakantie naar huis komen om u te zien. Dat is een basisrecht dat Palestijnse families evenwel moeten ontberen. Wanneer je kind het huis verlaat om buiten Gaza aan een universiteit te gaan studeren, weet je niet of je hem of haar binnen een jaar, vijf of tien jaar nog terug zal zien. Daar hebben wij het hier over. Joodse Israeli's kunnen hun leven leiden zonder voor al dit soort zaken een prijs te hoeven betalen. De BDS-campagne stelt: Wij zullen u die prijs laten betalen. Wellicht is het een betrekkelijk lage prijs, wanneer men niet langer in Europa kan rondreizen en zich daarbij kan voordoen als een liberaal denkend mens, liefhebber van symfonie, opera en ballet, als een even goede democraat, maar in plaats daarvan wordt men geboycot en uitgesloten. Wanneer men zaken wil doen, zal men de gevraagde prijs wellicht niet langer kunnen betalen. En wanneer Israelische politici naar Europa reizen, zullen zij door politici daar niet langer worden verwelkomd en gekust, maar achtervolgd worden met arrestatiebevelen voor medeplichtigheid aan begane misdaden. Enzovoort. Uiteindelijk zullen de effecten van dit alles zich gaan opstapelen.

Ik wil nu ingaan op Adri's vraag over de BDS-campagne. De oproep van Palestijnen tot boycot, desinvesteren en sancties heeft een brede basis in de Palestijnse burgermaatschappij. Deze wordt gedragen door rond 200 maatschappelijke organisaties, waaronder politie-

ke partijen, vakbonden, vrouwenorganisaties en studentenorganisaties. Er bestaat een werkelijke consensus in de Palestijnse maatschappij. Er is van Palestijnse kant geen verzet tegen BDS. De campagne sluit aan bij een diepgewortelde traditie van verzet en standvastigheid in de Palestijnse samenleving. Bovendien moeten wij niet vergeten, dat BDS niet alleen steun geniet van de Palestijnen in Palestina, maar ook van Palestijnen in de diaspora. Deze diaspora maakt deel uit van het Palestijnse volk, maar door de Vredesprocesindustrie wordt zij gemarginaliseerd en haar wordt het zwijgen opgelegd. BDS-activisten in de Verenigde Staten bijvoorbeeld – veelal studenten aan de diverse universiteiten daar – zijn tweede- of derde-generatie Palestijnen. Kortom, onder Palestijnen wereldwijd is er brede steun voor BDS.

Tot slot wil ik een oproep doen. Als wij Palestijnse partners zoeken – Steven wees daar al op – moeten wij vooral ook denken aan de Palestijnen in Israel, die in toenemende mate te kampen hebben met ernstige discriminatie en met de dreiging van pogroms en hernieuwde etnische zuivering. Wij zien dat de Israëlische minister van Buitenlandse Zaken, Avigdor Lieberman, in Europa wordt verwelkomd als een normaal iemand. Hij propageert de etnische zuivering van Palestijnen uit Israel. Hij kan dat vrijuit doen. Ik weet zeker, dat als een Nederlandse politicus in Europa een dergelijk standpunt over Europese burgers zou uitdragen, dan overtreedt hij daarmee de wet en kan hij een aanklacht tegemoet zien. Maar Israëlische politici kunnen ermee weggelopen. Daarom hebben de Palestijnen in Israel behoefte aan daadkrachtige solidariteit en ik hoop dat de beweging zich ook daartoe zal uitstrekken. Dank u.

Mohamed Rabbae: Ali, mag ik ook iets vragen? Ik denk dat wij hier zo ongeveer hetzelfde standpunt ten opzichte van Israel innemen. Maar hoe zit het met de Palestijnse leiders? Want als deze instemmen met een twee statenoplossing, wat zal dan het effect van de BDS-campagne in Europa, de Verenigde Staten en Israel zijn?. Kan je daarover iets meer zeggen?

Ali Abunimah: Ja, heel kort. Het is van belang het volgende onderscheid te maken. De BDS-beweging mikt niet noodzakelijk op één staat. De Palestijnse oproep tot boycot, desinvesteren en sancties die u vindt op de

website www.bdsmovement.net noemt drie punten: 1) beëindiging van de militaire bezetting van de Westelijke Jordaanoever en de Strook van Gaza en volledige naleving van het internationaal recht; 2) een eind aan alle vormen van discriminatie van Palestijnse staatsburgers van Israel, zodat zij daar een volledig gelijkwaardige positie krijgen; en 3) het recht op terugkeer van de Palestijnse vluchtelingen, hetgeen in de praktijk de implementatie van het internationaal recht en het beginsel van gelijkwaardigheid inhoudt, namelijk dat mensen niet op grond van hun huidskleur, etnische groep, godsdienst of wat dan ook gediscrimineerd mogen worden. Alledrie punten stroken met een één staatoplossing, maar deze wordt niet geëist. Zij kunnen ook stroken met een niet-racistische twee statenoplossing, iets wat joodse Israeli's niet bereid zijn te overwegen. Het honoreren van de Palestijnse rechten in hun volle omvang bedreigt de joodse Israeli's op generlei wijze, behalve op één punt. Het maakt inbreuk op hun recht zich racistisch te gedragen. Dat is het enige wat in de verdrukking komt. De BDS-beweging is daarover heel duidelijk.

Tot slot, wat de Palestijnse leiders betreft, als gevolg van de Israëlische politiek, gesteund door de Europese Unie en de Verenigde Staten, zijn de Palestijnen verdeeld geraakt, zowel geografisch, fysiek als politiek. In januari 2006 zijn in de in 1967 bezette gebieden algemene verkiezingen gehouden, die door HAMAS zijn gewonnen. Of je nu vóór of tegen HAMAS bent, of je de beweging nu een warm hart toedraagt of juist haat, HAMAS heeft de verkiezingen gewonnen. Haar democratische mandaat had door de wereld erkend moeten worden. Einde verhaal. Al dat gepraat over terrorisme en geweld is onzin. Want toen HAMAS de verkiezingen won, had deze al een jaar lang eenzijdig een wapenstilstand in acht genomen, waarop Israel niet is ingegaan. Steeds wanneer er door HAMAS een wapenstilstand is afgekondigd, hebben de Israeli's deze geschonden. De grote meerderheid van de Palestijnen wil een verenigd leiderschap en een gezamenlijke opstelling. Overeenkomst daarover wordt door krachten van buitenaf geblokkeerd. De Palestijnen krijgen leiders opgedrongen, die de meesten van hen – en dat beweer ik niet alleen, het wordt bevestigd door een opiniepeiling van de FAFO – als niet-legitiem beschouwen. Hoe is het mogelijk, dat de ambtstermijn van Mahmud Abbas [Abu Mazen] als president van het Palestijns Nationaal Gezag [PNA] op 9 januari 2009 verstreken is, maar dat Amerikanen, Europeanen en anderen nog altijd naar hem verwijzen als President Abbas? Hoe is het mogelijk dat 41 democratisch gekozen leden van de Palestijnse Wetgevende Raad [het parlement van de PNA; red.] door de Israëlische bezetter zijn gekidnapt en in gijzeling worden gehouden en niemand in het Westen hun namen kent? Niemand kan u de naam noemen van parlementsvoorzitter Abdulaziz Duwaik, een democratisch verkozen politicus die door Israel wordt gevangen gehouden. Terwijl elke politicus, tot en met de Paus, de naam kan noemen van die ene Israëlische krijgsgevangene – en ik ga zijn naam *niet* noemen – ja, de enige Israëlische krijgsgevangene die in Gaza wordt vastgehouden. Hoe is het mogelijk dat elke Europese politicus die naar Israel gaat, een oproep doet tot vrijlating van een Israëlische bezettingssoldaat en tegelijk zwijgt over de ontvoering en gijzeling van democratisch verkozen collega-politici, laat staan

over de tienduizenden Palestijnse politieke gevangenen?

Mohamed Rabbae: Ik meld even dat wij vanmiddag een lid van de Knesset, Mohammed Baraka, in ons midden hebben. Wellicht wil hij later iets zeggen.

discussie met de zaal

Wij zijn nu toe aan de discussie met de zaal. Iemand gaat met een microfoon rond om vijf à tien vragen te verzamelen, waarop de sprekers vervolgens zullen reageren.

Vraag: Ik zou willen vragen of het mogelijk is dat de hele conferentie in boekvorm wordt gepubliceerd, met de integrale tekst van de toespraken en de reactie van de panelleden. Ik denk dat dit een mogelijkheid biedt om meer mensen van de situatie bewust te maken.

Mohamed Rabbae: Alles wordt opgenomen, er komt een DVD van deze bijeenkomst, dus dat is geregeld. Volgende vraag.

Vraag: Mijn buurman wil graag weten welke concrete boycot-acties er zijn. Ik weet dat sommigen van u in het panel eraan werken. Ik wil Adri Nieuwhof vragen hierover iets meer te vertellen. Hoe wij bijvoorbeeld kunnen samenwerken tegen Veolia.

Mohamed Rabbae: Dank u.

Vraag: Ik wil het graag wat verbreden door te wijzen op het leed van alle onderdrukte volken in de wereld, op dit moment vooral van de Tamils. Mijn vraag is wat wij kunnen doen tegen de pensioenfondsen die investeren in de joodse nederzettingen, in de veiligheidsmuur, enzovoort?

Mohamed Rabbae: Dank u. Volgende vraag.

Vraag: Ik zou Ali Abunimah willen vragen wat wij ons bij een democratische staat moet voorstellen.

Mohamed Rabbae: Dank u. Volgende vraag.

Vraag: Mijn vraag is eveneens voor Ali Abunimah. Hij schijnt zich uit te spreken voor één staat en voor het recht op terugkeer. Ik ben het meer eens met Bertus Hendriks, dat voor het moment het werken aan een twee statenoplossing veel pragmatischer is. Ik zou graag willen dat u aangeeft in welk opzicht uw oplossing pragmatischer is. Denk in dit verband aan het internationaal recht. De VN steunen een twee statenoplossing. Mij lijkt dat het werken aan deze oplossing veel meer perspectief te bieden heeft.

Mohamed Rabbae: Dank u.

Vraag: Ik ben pessimistisch over een oplossing die zich spiegelt aan de Zuid-Afrikaanse. In feite stamden de blanke Zuid-Afrikanen af van Nederlanders en Britten. Het waren geen racisten [boegeroep vanuit de zaal] zoals de zionisten in Israël wel zijn. Ik ben heel pessimistisch over een boycot. Dat hebben wij al

zolang geprobeerd en ik vraag mij af: Moeten wij ons niet richten op BDS en op D, waarbij de laatste D staat voor destructie of ontbinding van de staat Israël? Volgens de president van Iran heeft Israël geen bestaansrecht. Moeten wij niet, als dreigement, voor de D gaan? Want alleen boycot, desinvesteren en sancties, ik denk niet dat dit zal helpen. Wij hebben Obama gehoord. In mijn optiek zouden wij een stap verder moeten gaan.

Mohamed Rabbae: Dank u.

Vraag: Denkt u niet dat verandering in het dominante, racistische denken in Israël en de houding van joodse Israëli's tegenover de Palestijnen, speciaal met het oog op de vorming van één staat, maar ook van twee staten, dat een verandering in het denken een feitelijke nederlaag vereist? Een type druk zoals destijds op Zuid-Afrika zal, denk ik, niet voldoende zijn. Ik heb het niet noodzakelijk over een grote militaire nederlaag, wel over een significante nederlaag. Zoals die in de Libanon-oorlog [in 2006], toen de Israëli's zich voor het eerst realiseerden, dat zij Libanon niet zomaar kunnen binnenvallen om daar oorlog te voeren. Hebben de joodse Israëli's een dergelijke zware nederlaag niet nodig om te beseffen dat zij niet zo niet langer in de positie zijn, waarin hun staat de macht heeft om zomaar weg te komen met wat zij doet? Dat zij zullen gaan beseffen dat zij helemaal niet zo speciaal zijn.

Mohamed Rabbae: Dank u. Ik denk dat dit voorlopig wel voldoende is. Ik geef eerst onze gastsprekers en daarna de co-referenten de gelegenheid om op uw vragen te reageren. Vervolgens zien wij wel of er nog tijd over is voor meer vragen.

Steven Friedman: Eerlijk gezegd hou ik mij niet zo bezig met de vraag over een één of twee statenoplossing, maar meer met het principe of wij hier te maken hebben met een botsing van twee nationalismen, dan wel met de strijd om mensenrechten van een onderdrukt volk. Ik denk niet dat het pragmatisch is om de ene groep hier, de andere daar te plaatsen. Ik heb in onze eigen situatie gezien, hoe dit de aandacht van het werkelijke probleem alleen maar afleidt. Mensen zeggen: Ik zie twee groepen, Palestijnen en joodse Israëli's, en zij vechten om de controle over het land. Waarom zegt niemand tegen hen dat zij dat gebied onder elkaar moeten zien te verdelen? In een democratische en mensenrechtenbenadering is dit evenwel niet aan de orde. Van het totstandbrengen van demo-

cratie en het waarborgen van mensenrechten gaan mijns inziens de sterkste prikkels uit.

Tegen die meneer die het gevoel heeft dat blanke Zuid-Afrikanen destijds een soort toonbeeld van non-racisme waren, sorry hoor, volgens mij heeft u het niet over het land waarin ik mijn hele leven heb gewoond. Ik bedoel, er zijn mensen die nog altijd niets van dat non-racisme moeten hebben, ook al bedienen zij zich inmiddels van een andere taal. In mijn inleiding heb ik het niet gehad over de houding van joodse Israeli's. Destijds was in Zuid-Afrika een overgrote meerderheid van de blanke Zuid-Afrikanen vóór een racistische oplossing. In het geval van Israël blijkt het niveau van emigratie hoog te liggen en verder te stijgen. Traumatisering onder jongeren is hoog en stijgt. Wij zien het fenomeen dat jonge Israelische soldaten, die in de Bezette Gebieden dienst hebben gedaan, hun toevlucht in de marihuana zoeken. Zij kunnen de psychologische effecten van wat zij hebben meegemaakt niet langer aan. Ik denk dat wij in het geval van Israël te maken hebben met een maatschappij in crisis en dat er werkelijk kansen liggen om deze een meer democratische kant op te duwen. Wij moeten er niet tegenaan kijken zoals destijds tegen de blanke Zuid-Afrikanen is aangekeken, dat het gewoonweg om een stelletje racisten gaat. Want diezelfde blanke Zuid-Afrikanen begonnen zich toen al in toenemende mate zorgen te maken over hun situatie. Ik denk dat wij in het geval van Israël hetzelfde kunnen bewerkstelligen.

Ik weet niet wat een van de vragenstellers bedoelt met het vernietigen van de staat Israël. Wie gaat dat doen? Wie zal daarvoor de verantwoordelijkheid nemen? Weer een andere vragensteller denkt dat de oplossing schuilt in militaire tegenslagen. Echter, die hebben de Israeli's de achterliggende jaren al moeten incasseren, of niet soms? Ik bedoel, de oorlogen in Libanon, de laatste tegen Hizbullah, waren geen van allen een groot succes. Israeli's krijgen aldoor te maken met mislukte buitenlandse avonturen. In de hoofden van de Israeli's lijkt dat geen verandering teweeg te brengen. Ik denk dat de BDS-aanpak, waarbij zij voor een internationaal moreel voetlicht worden geplaatst, veel beter zal werken.

Mohamed Rabbae: Adri.

Adri Nieuwhof: Ik wil iets zeggen over de campagne desinvesteren uit Veolia. Veolia is een Frans bedrijf dat betrokken is bij de aanleg van een sneltram in Jeruzalem. Deze sneltram zal de illegale nederzettingen rond Jeruzalem met het centrum van de stad verbinden, kortom in zekere zin structuur geven aan de bezetting en de kolonisatie. De tramlijn vormt een van de struikelblokken in toekomstige onderhandelingen. Want als men het heeft over het recht op zelfbeschikking van het Palestijnse volk en tegelijkertijd creëert men nieuwe feiten aan de grond, dan staan die twee zaken haaks op elkaar. Inmiddels is een internationale campagne op gang gekomen om Veolia te laten ontsporen. Er zijn diverse manieren waarop men zich tegen Veolia kan keren. In Nederland is een succes behaald toen de ASN-bank besloot zijn beleggingen uit Veolia terug te trekken. Dat was de eerste keer in de BDS-campagne dat mensen beseften: Wij zijn in staat successen te boeken. Ik heb de ASN-bank

vervolgens veel lof toegezwaard voor de genomen stap. Mensen weten nu hoe belangrijk het verschaffen van kapitaal is. Op banken wordt een beroep gedaan hun kapitaal uit Veolia terug te trekken.

Gemeentebesturen worden opgeroepen om niet langer met Veolia zaken te doen. Veolia is prominent in busdiensten, afvalverwerking, energie, enzovoort. In Ierland hebben vorige maand twee gemeentebesturen besloten de zakelijke banden met Veolia te verbreken en Stockholm heeft een groot contract voor een ondergrondse metrolijn niet laten doorgaan. Het is een middel van actievoeren met de wet in de hand. De eerdergenoemde jurist Daniel Machover staat klaar om gemeentebesturen, die hun zakelijke verbin-tenissen met Veolia voortzetten, voor de rechter te dagen, Veolia werkt immers mee aan schending van het internationaal recht. Daarmee overtreedt het bedrijf de wet. Machover wil gemeentebesturen dwingen contracten met Veolia op te zeggen. Ik weet dat in Nederland ook ICCO bezig is de SNS-bank onder druk te zetten om zijn geld terug te trekken. Ik weet dat het ABP geld in Veolia heeft gestoken, evenals het Pensioenfonds Zorg en Welzijn. Kortom, er zijn heel wat doelwitten. BDS is een heel praktisch instrument waarmee wij allen aan de slag kunnen gaan.

Mohamed Rabbae: Bedankt.

Bertus Hendriks: Ik wil graag op enkele punten reageren. Allereerst vind ik het belangrijk dat Ali zei dat BDS niet synoniem is met een één staatooplossing. BDS is geschikt voor beide oplossingen, één of twee staten. Ik ben het uiteraard volledig eens met zijn verantwoordiging over het meten met twee maten, bijvoorbeeld inzake Avigdor Lieberman en de reactie in Europa op de verkiezing van de uiterst rechtse Jörg Haider tot premier van Oostenrijk. Toen is in Europa een boycot van Oostenrijk op gang gekomen. Dit is echt stuitend. Net als het stilzwijgen over het kidnappen en vasthouden door Israël van democratisch gekozen HAMAS-parlementsleden. HAMAS had erkend moeten worden als de wettige winnaar van de verkiezingen en daarmee als een partner in het hele proces. Ik wil er overigens op wijzen, dat behalve de PLO en de PNA die door velen uitgefloten worden, ook HAMAS in feite niet tegen een twee statenoplossing is. Niet als definitieve oplossing, maar om aan komende generaties over te laten om het probleem op

te lossen. Ik denk dat dit een belangrijk punt is wanneer men een strategie wil bedenken om vooruitgang te boeken in rechtsherstel voor de Palestijnen. Ik meen dat Steven het eerder had over een beweging in Zuid-Afrika die uit was op hervorming van de apartheid en dat deze met veel beperkingen te kampen had. Maar die hervorming bleek achteraf een opstapje te zijn, in het verlengde waarvan later een groter verbond tot stand is gekomen. Ik verdedig de stelling, dat hetzelfde zal gelden wanneer men tegen een twee statenoplossing niet aankijkt als iets wat in steen gehouwen is. Ik bedoel, in het gevecht om het concretiseren van wat nu al op papier staat over een twee statenoplossing zal men al op genoeg problemen stuiten. Dit zal een dynamiek scheppen, die verandering mogelijk maakt. Bijvoorbeeld op dit moment ligt er, wat ik de 'mini-Bush-Balfour-Verklaring' van 4 april 2006 wil noemen, waarin de Verenigde Staten stellen: OK, Israël moet zich uit de in 1967 bezette gebieden terugtrekken, maar dan wel met inachtneming van de demografische verhoudingen op de grond - wat in feite betekent dat alle grote nederzettingen zoals Ma'ale Adumim, Gush Etzion en Bitar Illith aan Israël worden gegeven. Maar ook dat is niet iets wat in steen is gehouwen. Het zal afhangen van de tegen-mobilisatie voor het handhaven van de internationaal erkende Palestijnse rechten. Ik denk dat het belangrijk is om daarmee rekening te houden. En ook de joods-Israëli-sche opstelling is niet in steen gehouwen, maar ligt veel ingewikkelder. Wij hebben bovendien met een dynamisch proces te maken. Ik ben het met Steven eens, dat een gewelddadige omverwerping van de staat niet mogelijk is. Er is een politieke campagne nodig. Iets wat ik altijd heb betreurd, is dat de Tweede Intifada [sinds 2000; red.] vanaf het begin een militair karakter heeft gehad. Dat heeft de Palestijnse zaak geen goed gedaan. Nu zitten wij opgescheept met de Muur. Naast alle kwalijke effecten ervan op het dagelijks bestaan van Palestijnen, zie ik voorts als een ernstig gevolg, dat die Muur communicatie tussen de Palestijnse en de Israëlische gemeenschappen blokkeert. Gedurende de Eerste Intifada [1987-1993] bestond er voor joodse Israeli's en Palestijnen de mogelijkheid om met elkaar te communiceren. Zeker, er was sprake van een zeer ongelijkwaardige uitwisseling, maar die strooide het zaad uit voor een solidariteitsbeweging, die op de universiteiten is begonnen. Inmiddels zijn de enige joodse Israeli's die Palestijnen ontmoeten – althans in de bezette gebieden waarover wij het hier hebben – de soldaten van de checkpoints.

Joodse Israeli's kunnen via apartheidswegen naar hun apartheidsnederzettingen rijden. Men kan in Israël wonen zonder met de gruwelijke situatie van de Palestijnen te worden geconfronteerd. Men kan hen gewoon negeren. Dat is, denk ik, een van de kwalijke effecten van de militaristische aanpak van de Tweede Intifada. Zeker, door een grote BDS-beweging ten behoeve van de Palestijnse rechten op de been te brengen, zal men de kosten van de bezetting weten op te voeren. Dat vind ik uitermate belangrijk. En dat zal inderdaad, zoals Steven zei, kansen creëren om de gemeenschap aan de joods-Israëli-sche kant van de Muur in beweging te brengen, nieuwe bondgenootschappen te vormen en nieuwe standpuntuitwisselingen te realiseren. In de loop van veertig jaar reizen naar Israël en Palestina heb ik heel wat joodse Israeli's ontmoet, die van gematigd zionisme, via links denkend zionisme naar non-zionisme zijn overgegaan, of zelfs antizionist zijn geworden. Ik zie dit als een belangrijk iets, wat niet teloor moet gaan. Ik vind voorts dat het zetten van grote stappen vooruit niet aan diplomaten moet worden overgelaten. Wij zullen een oplossing zien voortkomen uit de druk die gewone mensen weten op te bouwen.

Ali Abunimah: Ik wil op enkele van de punten van Bertus reageren. Het is onjuist te denken dat gewelddadige Palestijnse acties een gewelddadig antwoord van Israël hebben uitgelokt. Het is heel gemakkelijk aantoonbaar dat dit niet het geval is geweest. Afgezien van wat in de Bezette Gebieden plaatsgreep, zijn er in het begin van de Tweede Intifada zestig Palestijnen gedood, nog voordat er ook maar één joodse Israeli een haar was gekrenkt. Dit toont aan dat Israël de Intifada heeft gemilitariseerd door Palestijnen dood te schieten. Maar ook in Israël zelf werden op één dag dertien Palestijnen doodgeschoten, Israëlische staatsburgers die gewoon gebruik maakten van hun democratische recht om te protesteren. En wat de Intifada verder betreft, joodse Israeli's zijn er helemaal niet op uit om met Palestijnen op basis van gelijkheid om te gaan. Als zij dat zouden willen, dan hoeven zij niet vanachter de Muur vandaan te komen om met Palestijnen te communiceren. In de staat Israël wonen anderhalf miljoen Palestijnen. Wij weten hoe joodse Israeli's daar met hen omspringen. Wij spreken over een situatie van extreem racisme en discriminatie, niet over het uitzien naar gelegenheden om met Palestijnen in contact te komen. Enkele maanden geleden nog voerden joodse kolonisten van de Westelijke Jordaanoever in Akka [verjoodst tot Akko; red.] pogroms tegen Palestijnse burgers van Israël uit. Wij moeten vaststellen dat er sprake is van een systematische deprivatie van de Palestijnse burgers van Israël. Het bestaan van een aantal Palestijnse gemeenten wordt niet eens erkend. Zij staan niet op de kaart aangegeven. Hele dorpen en steden zijn illegaal verklaard, ook al dateren deze van vóór de oprichting van de staat Israël. Wij moeten ons niet laten gijzelen door het idee er goede Israeli's zijn die wij niet van ons willen vervreemden en er bijvoorbeeld aan voorbijgaan dat – ook al is er een minuscule aantal joodse Israeli's naar een non-zionistische positie opgeschoven – Israëlisch links, het zogenaamde 'Israëlisch links', als politieke factor verdwenen is. Met de Arbeidspartij in de regering is de recente oorlog tegen Gaza gevoerd. Ehoed Barak, wiens partij lid is van de Socialistische Internationale, maakte enkele maanden

geleden in de verkiezingcampagne Avigdor Lieberman belachelijk omdat hij zelf geen Palestijn of andere Arabier had gedood. 'Lieberman slaat harde taal uit tegen de Arabieren maar wie heeft hij eigenlijk gedood? Als je iemand wil die Arabieren heeft gedood, stem dan op mij, Ehoed Barak!' Dat is Israëlië links. Ook [de links-zionistische] Meretz steunde de oorlog in Gaza. Meretz stond eerder achter de oorlog in Libanon. Er bestaat geen reform-zionisme. In een volgende ronde wil ik Jeff nog antwoorden.

Hajo Meijer: Ik had op twee dingen gehoopt. Het ene is dat het onlangs aan de macht komen van een rechts, puur racistisch regime, met de steun van een enorme meerderheid van de joodse Israëliërs, de wereld de ogen zou openen. Echter, onlangs bleek dat Lieberman in het Westen als een normaal persoon wordt geaccepteerd. Dat is hij niet. Hij is een vreselijke, verschrikkelijke racist. Dat is één.

Ten tweede, in de zaal zei iemand dat de joodse Israëliërs moeten leren, dat zij een niet zo bijzondere groep zijn. Wel, dat gaat voorbij aan de systematische opvoeding in racisme. Onlangs hadden wij [van EAJG] uit Israël Nurit Peled hier, die weet wat er aan de hand van schoolboeken wordt onderwezen en dat is absoluut afgrijselijk. Er is daar de holocaust-religie. Zij noemen zich volstrekt ten onrechte een Joods-Israëliëse staat. Het heeft nauwelijks iets met Judaïsme van doen. De holocaust-religie heeft de plaats ingenomen van de godsdienst. Als er al enige religie is in Israël, dan is het de holocaust-religie van de hogepriester Eli Wiesel. Dat is een religie waarin alles kan, want wij joden hebben het monopolie op het lijden. Kortom, wat wij ook doen, niemand zal ooit zo lijden als wij destijds hebben geleden. En uitgaande van dit grondbeginsel worden Palestijnen zo onmenselijk, zo absoluut ontdaan van hun persoonlijkheid, dat zij niet worden gezien als gelijkwaardige mensen. Zolang wij dit probleem niet te lijf gaan, zal er niets veranderen.

Mohamed Rabbae: Dank u. Excuseer ons voor een paar minuten. Steven gaat ons verlaten omdat hij zijn vliegtuig moet halen.

Steven Friedman: Het spijt mij dat ik niet tot het eind kan blijven. Ik wil tot slot één opmerking maken, als dat mag. Ali herinnerde mij er vanmorgen aan dat het van het grootste belang is dat iedereen over BDS hoort. Daarom dit beroemde citaat van Mahatma Gandhi dat u wellicht niet kent: Eerst negeren ze je, dan maken ze je belachelijk, vervolgens bestrijden ze je en dan win je. Dank u.

[Steven Friedman vertrekt]

Jeff Handmaker: Ik zal het kort houden. Er was een politicus die niet lang geleden de uitspraak deed: wij moeten zorgen dat een twee statenoplossing werkt. Als wij daarvoor zorgen, dan hebben wij eindelijk de oplossing voor een demografisch probleem [tussen de Middellandse Zee en de rivier de Jordaan wonen inmiddels bijna evenveel Palestijnen als joodse Israëliërs; red.]. Het was niet Lieberman die dit zei, maar de onlangs teruggetreden minister van Buitenlandse Zaken, Tzipi Livni, die wordt gezien als een duif, of op zijn minst als een gematigde binnen de Israëliëse regering.

Het zit allemaal erg diep. Het gaat veel verder dan rechts of links. Ik denk niet dat er een links in Israël is. Dat ben ik geheel eens met Ali. Als er al een links is, dan is het piepklein. Het bestaan ervan moeten wij erkennen en wij moeten proberen ermee in verbinding te komen, met Israël op een aantal verschillende niveaus in contact te treden. Maar wel kritisch. De meneer op de tweede rij maakte daar al een toespraak op: Een oplossing vereist beslist een soort van nederlaag, in de vorm van consequenties van iemands daden, en een prijs die daarvoor betaald moet worden. Men maakt deel uit van een staat die institutionele apartheid uitoefent.

Wat destijds echt hard toesloeg in Zuid-Afrika was, zoals Steven al zei, niet zozeer de economische boycot maar allerlei vormen van isolering, zoals op het gebied van cultuur en van sportbeoefening, die heel effectief zijn gebleken. Zuid-Afrika had hele goede rugby- en cricketspelers. Die konden niet langer meedoen aan internationale toernooien. Wanneer bijvoorbeeld op Wimbledon een Zuid-Afrikaan kwam spelen, gooiden activisten zwarte tennisballen op de baan uit protest tegen het feit dat iemand uit de apartheidstaat die eer genoot.

Ik wil nu bij enkele juridische aspecten stilstaan. Het is van belang om het volgende nader toe te lichten. Allereerst waar het gaat om pensioenfondsen. Ik ben blij dat dit onderwerp aan de orde is gesteld. Ik denk dat dit een kwestie is, die wij de vakbonden kunnen vragen op te pikken. Zij beschikken over een grote achterban. Die zit bijna in zijn geheel bij pensioenfondsen. Ikzelf zit bij het ABP. Deze pensioenfondsen kunnen zaken doordrijven. Ethiek in het zakendoen. Vorig jaar hoorden wij in verband met de productie van clusterbommen, dat de pensioenfondsen zijn gedwongen hun geld terug te trekken uit de clusterbomindustrie. In het geval van Zuid-Afrika zijn eveneens bekende gevallen te noemen. Op de Nederlandse regering rusten zware wettelijke verplichtingen. De Nederlandse regering dient de investeringen van bedrijven te reguleren. Sommige bedrijven investeren in illegale activiteiten. Activiteiten die bijdragen aan de bouw van de Muur, aan de militaire bezetting, aan het bijbehorende regime. Kortom, illegale activiteiten. De Nederlandse regering zou erop moeten staan dat de pensioenfondsen op dit punt hun investeringen onder de loep nemen.

Ik zal ook nog kort de kwestie van een één of twee statenoplossing aanstippen. Ik neig meer tot een één staatooplossing, waarbij voor mij Zuid-Afrika een geweldige inspiratiebron is. Het was allemaal niet ondenkbaar. Er waren destijds niet zo veel mensen die om hervormingen van de apartheid riepen. In het geval van Palestina is in diverse internationale documenten een twee statenoplossing naar voren geschoven. Onder andere in Resolutie 181 [VN-Verdelingsplan van 1947], waarin opdeling van het gebied werd bepleit. Maar aan wat voor soort staat moeten wij in dit verband denken? Bij opdeling op grond van Resolutie 181 was één aspect gegarandeerd: dat de rechten van de inwoners van de te vormen joodse staat en de Arabische staat beschermd zouden zijn. Het was

niet zo dat alle joden naar de ene staat zouden gaan en alle Palestijnen naar de andere. Dat is precies wat

sommigen in de Israelische politiek bepleiten. Ik vind dat volstrekt onaanvaardbaar, omdat dit een nieuwe ernstige inbreuk op het internationaal recht zou betekenen.

Mohamed Rabbae: Dank u. Wij hebben tijd voor nog enkele vragen, alvorens wij de bijeenkomst afsluiten.

Vraag: Ik zou willen wijzen op enkele opmerkelijke punten die door de BDS-beweging zijn opgepakt, waaruit wij inspiratie zouden kunnen putten. De eerste is, na de oorlog in Gaza zagen wij een golf van bezettingen door studenten van Britse universiteiten. Dat is heel belangrijk. Vervolgens heeft de Schotse Federatie van Vakbonden de oproep tot BDS onderschreven. Ik heb gehoord dat nu zelfs in de Verenigde Staten tot een academische boycot is opgeroepen. Zelf ben ik werkzaam aan de Universiteit van Amsterdam, maar ik heb er hier nog niets over gehoord. Ik denk dat wij moeten erkennen dat Nederland op dit punt achterloopt. Daarom is het tijd voor een inhaalmanoeuvre. Wij moeten nadenken over de vraag hoe de BDS-beweging dieper wortel kan schieten. Ik zou graag willen horen hoe wij initiatieven op dit punt kunnen lanceren en daarbij mensen tevens een strategisch plan bieden om de kwestie aan te kaarten.

Mohamed Rabbae: Dank u.

Vraag: Ik heb een vraag aan Ali Abunimah. De pas aangekomen regering van Obama is heel wat van plan ten aanzien van het [zogenaamde] vredesproces, maar wat weet de Amerikaanse burger daarvan? Ik weet niet of de Amerikaanse burgers wel van een en ander op de hoogte zijn, tenzij deze werkelijk betrokken zijn. Op dit punt is het heel slecht gesteld. Men weet van 11 september, men leest meer over de islam en men kent de situatie in Irak. Maar verder?

Mohamed Rabbae: Dank u. Volgende vraag.

Vraag: Ik ben een voormalig Midden-Oosten correspondent en werk inmiddels als Midden-Oostencommentator voor BNR-Radio. Ali Abunimah, bent u niet bang dat het bevorderen van een één staatooplossing de situatie van de Palestijnen in gevaar brengt? Want als de Palestijnen hun rechten niet krijgen, is net als in het geval van Zuid-Afrika veel steun nodig van burgers die opkomen voor de mensenrechten. Daarom denk ik dat publieke steun nodig is om te zorgen dat

de Palestijnen hun rechten krijgen. In Nederland zien wij de steun voor Israël afnemen. Echter, wanneer een één staatooplossing wordt gepropageerd, dan zullen de mensen die oplossing in verband brengen met HAMAS, met de islam. Ik ben vóór een twee staatooplossing, maar dan wel als een opstapje naar meer. Ik denk dat het generaties zal duren voordat de joodse Israëli's het zionisme zullen afzweren. Mijn vraag is daarom: Is het niet riskant om naar een één-staat te streven?

Mohamed Rabbae: Dank u. Ik geef u later het woord om te reageren op de vraag naar een universitaire boycot. Nog één vraag en dan denk ik dat wij genoeg hebben.

Vraag: Wanneer gaat het Palestina Komitee BDS-acties in Nederland organiseren?

Mohamed Rabbae: Dank u. Mag ik vragen de loopmicrofoon te geven aan die mevrouw daar in het midden? Zij is betrokken bij de academische boycotcampagne in Groot-Brittannië. Zij kan die vraag beantwoorden. Gaat uw gang.

Mijn naam is Sue Blackwell. Ik ben lid van BRICUP, het Britse Comité voor de Universiteiten van Palestina. Wij zijn de voornaamste organisatie voor academische en culturele boycots in het Verenigd Koninkrijk. Onlangs hebben wij enkele kleine successen weten te boeken. Eerder is de Schotse Federatie van Vakverenigingen al genoemd. De BDS-resolutie van de Federatie was het resultaat van veel werk. Ruim een jaar geleden is een resolutie ingebracht. De Algemene Raad heeft daarop een delegatie van vakbondsleden naar Israël en Palestina gestuurd. Die hebben met alle zustervakbonden ruim overleg gevoerd en kregen veel respons. Vervolgens is door de delegatie een rapport op tafel gelegd. Al deze inspanningen zijn uiteindelijk uitgemond in een resolutie waarin BDS wordt gesteund. Ik wil nog even een paar andere zaken noemen die momenteel in het Verenigd Koninkrijk spelen. Een van de grootste recente successen, was toen een museum in Manchester en in Londen voor schoolkinderen een 'Dag voor Israelische wetenschap' organiseerden. Wij vonden dat een schandalige zaak en hebben beide musea per brief verzocht het evenement af te gelasten. Daarbij hebben wij erop gewezen, dat wetenschapsbeoefenaars in Israël niet neutraal zijn. Hun kennis wordt gebruikt voor militaire doelen, om Palestijnen aan te vallen en te vermoorden, enzovoort. Wij zijn niet in onze opzet geslaagd, want het lukte ons niet om het evenement van de baan te krijgen. Niettemin zagen de musea zich gedwongen zich te verdedigen. Zij verklaarden: Wij organiseren deze dag niet, wij verhuren alleen de ruimte. Wij zijn niet de instantie die het evenement organiseert. Sommige van de scholieren met wie wij konden spreken, zeiden ons dat zij gedacht hadden iets te zullen horen over natuurkunde, kwantum fysica, biologie, enzovoort. Maar al wat zij te horen kregen, was hoe geweldig Israël wel niet was. In zekere zin hebben de beide musea zich met deze propaganda in de voet geschoten. Want de publiciteit die wij met onze actie hebben gekregen, was enorm. Een handjevol mensen die aan kinderen pamfletten over Israël uitdeelde, het haalde de Israelische pers en de voorpagina van het Britse dagblad *The Independent*.

Daarom ben ik het eens met de mensen die zeggen: Niet geschoten is altijd mis. Heel veel ligt op het psychologische vlak. Weliswaar kregen wij het evenement niet afgelast, maar toch zijn wij erin geslaagd het Israelische establishment te schokken. En dat is een groot deel van het spel.

Nog iets over de vakbonden en de boycot. Ons offensief focust zich eveneens op de Histadrut, de overkoepelende Israelische vakbeweging. Dit is een door en door zionistische instelling, die dateert van vóór de stichting van de staat Israel, en die behalve een vakbond ook de op drie na grootste werkgever in Israel is. Zo bezit de Histadrut een eigen bouwonderneming, die huizen in de joodse nederzettingen bouwt. Wij moeten de Britse vakbonden duidelijk maken dat dit geen organisatie is waarmee wij ons in de arbeidersbeweging moeten verbinden. Dit is een organisatie die wij moeten boycotten.

Mohamed Rabbae: Dank u wel.

Ali Abunimah: In de vorige ronde stelde een meneer een vraag, die ik nu wil proberen te beantwoorden. Hij zei dat een twee statenoplossing pragmatischer was. Wie was dat? Ik zou graag een korte discussie met hem willen voeren. Kan hij de microfoon krijgen? Ik wil het u niet lastig maken, maar u alleen iets vragen, want ik denk dat u een heel belangrijk punt heeft opgeworpen. Ik zou graag willen weten waarom u denkt dat een twee statenoplossing pragmatischer of makkelijker te realiseren is.

Vragensteller: Ik denk dat het in de grond van de zaak gaat om internationale erkenning, gebaseerd op VN-resolutie 242. Het [zogenaamde] vredesproces heeft overduidelijk met grote problemen te kampen. Een twee statenoplossing is niet ideaal maar levert voor de Palestijnen erkenning op. Het heeft de steun van een grote meerderheid binnen de internationale gemeenschap en van academici die in historische termen denken, zoals Noam Chomsky, Norman Finkelstein en een reeks anderen die enige invloed hebben in de publieke opinie in de wereld. Daarom zie ik een twee statenoplossing zeker als pragmatischer dan de ideale en idealistische één staatoplossing, zoals u schijnt voor te staan. Ik zie niet hoe u deze laatste oplossing pragmatisch kunt noemen.

Ali Abunimah: Ik denk dat u enkele punten ter sprake brengt, die ik in mijn toespraak al heb proberen te behandelen. Misschien ben ik daarin niet geheel geslaagd en dus ik zal het nog een keer proberen. Ik denk dat de punten die u naar voren brengt breed gedeeld worden. Niettemin zijn zij onjuist. Ik zeg dat niet om u aan te vallen, maar ik denk dat zij om een aantal redenen onjuist zijn. Een daarvan is, zoals ik al geprobeerd heb aan te tonen, dat die internationale consensus uiteenvalt zodra men probeert wat vlees op de botten te krijgen. Consensus bestaat namelijk niet. Neem het Genève Initiatief: Een overgrote meerderheid van de joodse Israeli's verwiert het in feite, zo bleek uit opinieonderzoeken in de tijd dat het werd gepubliceerd. In het algemeen gaat het bij een twee statenoplossing om heel vage formuleringen, zoals dat een Palestijnse staat *gebaseerd* zal zijn op de grenzen van 1967 of een *rechtvaardige* oplossing voor de kwestie van de Palestijnse vluchtelingen. Daarin kun-

nen veel van de ondervraagden zich wel in vinden. Maar zodra men over de precieze afbakening van de grenzen doorvraagt of over wat een rechtvaardige oplossing voor het vluchtelingenvraagstuk eigenlijk inhoudt, dan haakt men af. Kortom, dergelijke formuleringen zijn totaal inhoudsloos. Van een consensus is geen sprake, behalve onder een hechte groep binnen de elite van de Vredesprocesindustrie en mensen als Noam Chomsky en Norman Finkelstein, die ik beiden als grote geesten zie, maar die het in deze kwestie compleet verkeerd zien. Ik heb dat meerdere malen in publieke debatten tegen Finkelstein gezegd, heel vriendschappelijk, maar zijn argumenten snijden geen hout. Hij is niet hier en kan zich niet verdedigen, dus ik stel alleen in het algemeen de vraag: Wat is die internationale consensus? Ik bedoel, wat doet het ertoe of Javier Solana of Zijne Heiligheid de Paus het hebben over een twee statenoplossing? Voor die hele internationale consensus plus drie euro kun je een kop koffie krijgen. Maar die drie euro heb je wel nodig. Na veertig jaar, zo zeggen de mensen, bestaat er een grote internationale consensus. Hoezo na veertig jaar? Ik kan het advies van het Internationaal Gerechtshof in Den Haag uit 2004 erbij halen, waarin wordt gesteld dat de Muur gesloopt moet worden. Mooi, maar waarom? Dat advies was toch niet echt nodig geweest. In tientallen VN-resoluties uit de jaren zestig, zeventig, tachtig is al gesteld, dat de joodse nederzettingen illegaal zijn en ontmanteld moeten worden. De reden dat de Palestijnen naar het Internationaal Gerechtshof moesten gaan, is omdat er, behalve op papier, op dit punt geen internationale consensus bestaat. In tegendeel, de internationale consensus is nu: HAMAS isoleren, de boycot en blokkade van Gaza steunen, de mensen in Gaza uithongeren en straffen voor het feit dat zij op de verkeerde mensen hebben gestemd en voor de weigering hun verzet op te geven. Er is een internationale consensus tegen het Recht op Terugkeer – een elementair mensenrecht – en tegen het ontmantelen van de joodse nederzettingen. Hoe weten wij dit? Dat is wat wij in de praktijk zien. Ik bedoel, mensen beoordeelt men op hun daden, niet op hun woorden. Wij horen [minster van Buitenlandse Zaken] Hillary Clinton zeggen dat het beleg van Gaza opgeheven dient te worden. Kom op. Als zij echt wil dat het beleg opgeheven wordt, als de Verenigde Staten echt willen dat het beleg wordt opgeheven, dan zal het door Israel opgeheven worden. Feit is, dat de blokkade van Gaza er nog altijd is omdat de Verenigde Staten deze willen. Niet passief, maar actief. De Europese Unie is eveneens vóór een blokkade. De Europese Unie heeft Israel het fiat gegeven om de toevoer van voedsel, medicijnen, elektriciteit, brandstof, enzovoort naar Gaza af te snijden. Het ergste is wat die zogenaamde internationale gemeenschap doet – voor een goed begrip: Wanneer wij het over de internationale gemeenschap hebben, dan hebben wij het niet over India, Indonesië, Azië en Afrika, nee, dan hebben wij het alleen over de Europeanen, de Amerikanen, de Canadezen en de Australiërs – is feitelijk de Israelische bezetting subsidiëren. Hoe gaat dat in zijn werk? De Israeli's bombardeerden en verwoestten begin dit jaar Gaza, zoals al meerdere malen eerder is gebeurd. Daarop zeggen de Europeanen: Geen paniek, wij betalen de schade wel, maak je nergens zorgen over. Echter, wat zou er gebeuren als zij Israel de rekening zouden presenteren? Zou Israel in dat geval niet twee, drie keer nadenken alvo-

rens een vluchtelingenkamp te verwoesten, een dorp plat te gooien, of scholen te bombarderen? De schade in Gaza wordt voorlopig geschat op 2,9 miljard dollar. Als in plaats van toepoverleg te beleggen in Sharm al-Sheikh, dezelfde mensen Israël de rekening zouden presenteren en zouden zeggen wij gaan uw rekeningen niet meer betalen, wij draaien niet langer voor uw rekeningen op, voor uw morele rekeningen of uw politieke rekeningen, dan zouden de zaken snel anders komen te liggen. De BDS-beweging wil Israël de rekening voor zijn wandaden presenteren. Elke keer dat een Israëlische student naar de universiteit gaat en van de voordelen ervan geniet, evenals van de vrijheid om een aardige carrière te maken en door de wereld te reizen, wordt de prijs daarvoor betaald door een jonge Palestijn wiens dromen in rook opgaan, wiens toekomst kapot wordt gemaakt, die geen menswaardig bestaan heeft. Dat is wat het allemaal echt kost en daarvoor moet Israël de prijs betalen. Hier hebt u de rekening.

De aantijging dat een één staatoplossing met gelijke rechten voor alle betrokkenen een Utopia is... Er is geen Utopia. Van hier naar een normale situatie kom je niet in één stap. Welke optie wij ook kiezen, dat kan niet. Maar een oplossing met gelijke rechten biedt de kans op een andere toekomst. Steven is niet meer hier, maar wij weten evenmin hoe het verhaal in Zuid-Afrika zal aflopen. Er is geen garantie dat Zuid-Afrika over tien of twintig jaar een succes zal blijken te zijn. Dat weet niemand. Maar wat de Zuid-Afrikanen zichzelf gaven, is de kans een nieuwe toekomst op te bouwen die apartheid nooit had kunnen brengen. Voor Palestijnen en Israeli's geldt hetzelfde. Zij kunnen zichzelf een scala van nieuwe mogelijkheden bieden. Thans bevinden zij zich in een doodlopende straat. Dit zal niet tot nog een Gaza leiden, maar tot eindeloos veel Gaza's, tenzij wij de loop der dingen veranderen.

Mohamed Rabbae: Dank u. Omdat Bertus een andere benadering heeft, vraag ik hem of hij voelt voor de kop koffie plus drie euro.

Bertus Hendriks: Ik deel alle kritiek op de vredesprocesindustrie, alle tekortkomingen en alle morele verontwaardiging over de onverdraaglijke ongelijkwaardigheid van de student uit Gaza. Er is een blokkade van kracht. Ik denk niet dat wij daarover van mening

verschillen. Het enige punt is, men moet een grote coalitie vormen om druk uit te kunnen oefenen, om dingen in gang gezet te krijgen. Ik zou het belang van de internationale legitimiteit niet willen onderschatten. Ik ben het er geheel mee eens dat het Kwartet en de EU de Israëlische bezetting subsidiëren. Dat staat buiten kijf. Maar de reeks VN-resoluties kan men op verschillende manieren gebruiken. Zeker, tot nu toe is het gebleven bij woorden op papier. Maar dat is geen godgegeven waarheid. Men kan van dit soort wettelijkheid die in overeenstemming is met basiswaarden die ook Israël pretendeert te koesteren, gebruik maken. Men kan op die basis coalities vormen, om zo dingen in gang te zetten, illusies een andere betekenis te geven, loze woorden omzetten in realiteit op de grond. Daarbij behoudt men de kans op een meer idealistische oplossing, waarin ook ik van harte geloof. Maar ik hoor u en mezelf de dingen herhalen die ik placht te zeggen in toespraken over Palestina in de jaren zestig en zeventig (Ali: Goede ideeën verdwijnen nimmer!). Er valt veel te leren van het geduldig bouwen aan coalities zoals destijds in Zuid-Afrika is gebeurd. Ik ben voorstander van de theorie en praktijk van de *stepping stone*. Ik geef die meer kans om joodse Israeli's in beweging te krijgen. Ik ben het ook eens met wat iedereen, ook Jeff, vandaag heeft gezegd, namelijk dat er in Israël op het ogenblik geen links bestaat. Ik bedoel, de mensen die paraderen als links, daar wordt een mens depressief van. Maar tegelijkertijd kun je de groep joodse Israeli's die wellicht te interesseren is voor een andere toekomst en een toestand met gelijkwaardigheid, niet afschrijven. Kijk naar het aantal mensen in de wereld die nu de leus hanteren: 'Niet uit mijn naam'. Dat is een belangrijke beweging en wij moeten al die mensen aan boord zien te krijgen.

Mohamed Rabbae: Dank u. In een laatste ronde geef ik Adri en de anderen de gelegenheid om nog iets te zeggen. Daarna sluiten wij de bijeenkomst af.

Adri Nieuwhof: Ik denk dat in Zuid-Afrika het ANC werkelijk voorop liep met zijn toekomstdroom. In de jaren vijftig is het Handvest voor de Vrijheid aangenomen. En die droom was één staat voor allen, met gelijke rechten voor allen. Wat betreft een *stepping stone*, het ANC stond vooraan. Dat was het idee waaromheen mensen bij elkaar kwamen. Zij waren opvallend zichtbaar. En ten tweede, de BDS-beweging

is een alomvattende beweging, in Palestina, in Europa, in de Verenigde Staten en in Israël. Vele Israël's, academici, activisten, enzovoort, nemen eraan deel. Hajo Meijer: Heel kort. Uit de zaal kwam de vraag hoe je een universiteitsboycot begint. Meer dan eens heb ik gezegd dat de studenten de gebouwen van de administratie van de universiteit zouden moeten bezetten. Zij zouden moeten eisen dat universiteiten hier de contacten met de universiteiten in Israël stopzetten, tenzij de bewuste universiteit of faculteit zich met zoveel woorden uitsprekt tegen de bezetting. Dat is het enige. Want joodse Israël's zoeken het zo, verlangen zo naar erkenning als beschaafde mensen. Ik ben bang dat zij dat niet zijn. Dank u.

Jeff Handmaker: Iemand zei bij het spreken over een één of twee statenoplossing dat de oplossing van één staat geen droom is. Het is de werkelijkheid van de apartheid. Er is één regering die het gebied bestuurt en dat is Israël. Israël is de enige staat in de regio die over nucleaire wapens beschikt. Er is de realiteit van apartheid. Dit kleine gebied is heilig voor drie wereldgodsdiensten. Dat alles maakt dat wij in actie moeten komen en onze verantwoordelijkheid moeten nemen. Zeker, wij moeten een inhaalslag maken. De universiteiten alleen al ... wij zouden er een hele conferentie aan kunnen wijden. Israelische universiteiten maken geheel en al deel uit van de Israelische bezettingsindustrie. Iedere universiteit heeft banden, soms zeer uitgebreide, met het militaire apparaat, met de bezettingsindustrie, en is geheel en al betrokken bij de schending van het internationaal recht. Iedereen moet aan de slag, niet alleen de mensen in dit panel en anderen zoals Omar Barghouti, de oprichter van het Palestijnse academische en culturele boycot-initiatief, www.pacbi.org.

Tot slot noem ik nog een website die het waard is om te noemen. Die gaat over de conferentie, eind juni over vrede in Palestina. U kunt er meer over lezen op www.onestateortwo.com. Daar zal een heel belangwekkende discussie worden gehouden.

Mohamed Rabbae: Dank u. Ali, aan u het laatste woord.

Ali Abunimah: Ik wil de voorzitter danken voor zijn uitstekende leiding in deze discussie en alleen maar zeggen wat een eer en voorrecht het voor mij is om van dit panel deel uit te maken, met zoveel mensen wier werk ik bewonder, en voorts de zaal te delen met zoveel actieve mensen. Ik bedacht mij niet dat het maar zelden voorkomt dat je in een ruimte bent met zoveel mensen die zich zo van ganser harte met de kwestie verbinden en er zoveel tijd en energie aan besteden. Dat is waarlijk een privilege.

Twee dingen om mee te nemen. Een is dat ik denk dat een debat, een discussie over deze kwestie heel gezond, normaal en noodzakelijk is. Want sinds geruime tijd verkeren wij in een situatie, dat er niets mocht, dat er een rechtlijnigheid bestond, waarin ons werd gezegd: Dit is de enige aanvaardbare uitkomst en daarover valt verder niet te discussiëren. Maar nu is Duitsland opengebroken en mensen komen er voor het eerst toe hun gedachten, hun ideeën, hun twijfels te uiten. En dat moet doorgaan. Het is heel duidelijk, wat men er ook van vindt, of men nu één of twee staten prefereert, of denkt dat het ene pragmatischer is

dan het andere, prima, dat scheidt een basis om verder te gaan. Wij zullen de kwestie vandaag niet oplossen. Maar let op de oproep van de Palestijnse burgermaatschappij, de oproep tot boycot, desinvesteren en sancties, omdat die uitgaat van drie beginselen waaraan ieder resultaat moet voldoen – of dat nu is in één, twee staten of tien staten. Het criterium is hoe een oplossing mogelijk is, zoals Jeff zei, om van een staat met apartheid te komen tot een staat die gebaseerd is op rechtvaardigheid. Eén enkele staat maakt deze nog niet per definitie rechtvaardig of wenselijk. Anderzijds zijn de joodse Israël's beducht voor een twee statenoplossing zo gauw zij menen dat hun overmacht en privileges in gevaar komen. Dus het zit hem niet in het aantal staten, maar in de inhoud. Dat is het belangrijkste waar het op aankomt. En tenslotte, om kracht bij te zetten aan het punt dat Steven en Adri naar voren hebben gebracht, onze acties hebben invloed. Zij zijn van belang. In het huidige tijdsgewricht doen zij er misschien wel meer toe dan ooit. Een van de vragen luidde: Wat voor BDS-acties kunnen wij op touw zetten, wanneer gaat het Nederlands Palestina Komitee een BDS-campagne voeren? [de vragensteller was het kennelijk niet bekend dat er door het NPK al geruime tijd BDS-acties worden gevoerd; red.] Wel, deze dingen zijn inmiddels al een tijd aan de gang en wij krijgen daarbij steeds meer mensen mee en hebben steeds meer succes. Dus ik zou zeggen, als wij na afloop nog een paar minuten hebben, laat mensen dan voor zij vertrekken even komen praten met Adri, Jeff en anderen in dit panel en leden van het Nederlands Palestina Komitee, om uit te vinden wat er al loopt en waar u zich bij kunt aansluiten. Wij hebben het voorrecht dat Sue Blackwell hier bij ons is, want wat in het Verenigd Koninkrijk is gedaan op het vlak van de academische boycot is pionierswerk. En er is geen reden om het wiel opnieuw uit te vinden. Zet je in en kom erbij. Aanvankelijk hebben wij veel fouten gemaakt, die u niet opnieuw hoeft te maken. U kunt het beter doen dan wij het hebben gedaan. Dat is het soort dialoog dat moet doorgaan na ons vertrek uit deze zaal. Dank u zeer.

Mohamed Rabbae: Dank u. Wij gaan de bijeenkomst afsluiten. Maar voor het zover is, wil ik u allen van harte danken voor uw aanwezigheid. Wij hebben geen pauze ingelast, omdat wij bang waren dat een onderbreking de loop van de discussie zou verstoren. Ik ben erg tevreden en verheugd te zien dat u zeer volhardend bent geweest. Mijn waardering geldt ook onze gastsprekers. Wij hebben met groot respect en veel instemming genoten van hun lezingen. Wij hebben onze opvattingen en gezichtspunten met hen gedeeld en zij de hunne met ons, over een kwestie die een permanente bron van zorg is. Wij zullen elkaar nog wel vaker ontmoeten, denk ik. Voor nu [gericht tot sprekers en co-referenten], dank u zeer en ontvang mede namens het Nederlands Palestina Komitee een uitdrukking van onze grote waardering en respect in de vorm van dit cadeau. Ik weet dat u over de kwestie veel boeken in bezit heeft, toch wil ik u nog een boek geven. De titel is *The End of Judaism* van de hand van Hajo Meijer, met als ondertitel ... Hajo: *'An Ethical Tradition Betrayed'*.

Mohamed Rabbae: Ik wens u veel leesplezier en [tot het publiek] dank u zeer en tot ziens, tot een volgende keer.

'degenen onder u die iets over de islam weten, zullen de shahada kennen, de geloofsbelijdenis: [Ash' hadu] anna lā ilāha illā-llāh, [ash' hadu] anna muhammada' r-rasūlu-llāh - Er is geen god dan God, en Mohammed is zijn profeet.

Welnu, de Vredesprocesindustrie heeft ook zo zijn geloofsbelijdenis: Er is geen andere oplossing dan een twee staten-oplossing, en het Kwartet is haar profeet.'

Ali Abunimah
Palestijns publicist

'Ik vertel u dit verhaal [een episode uit de anti-apartheidsstrijd] om duidelijk te maken, dat wat wij destijds dachten oneindig te zijn, sneller en in een hoopvoller proces is geëindigd, dan wij ooit hadden kunnen vermoeden.'

Steven Friedman
Zuidafrikaanse wetenschapper